

Wiad. entomol.	17 Supl.: 5-50	Poznań 1998
----------------	----------------	-------------

75 lat Polskiego Towarzystwa Entomologicznego
Część 1. Geneza i działalność
Polskiego Związku Entomologicznego do końca roku 1951*

75 years of the Polish Entomological Society
Part 1. Origin and activities of the
Polish Entomological Union till the end of 1951

TADEUSZ B. HADAŚ

ul. Miodowa 34/51, 42-606 Tarnowskie Góry

ABSTRACT: The establishment (1920) and activities of the Entomological Section of the Lwów Division of the Kopernik Society of Naturalists and the Polish Entomological Union that originated from it in 1922, till the end of 1951, are presented.

KEY WORDS: history of entomology, scientific societies, Polish Entomological Society, Poland.

Pierwszych prób podsumowania dorobku Polskiego Związku Entomologicznego podjął się z okazji 40 lat jego istnienia ówczesny Przewodniczący PZE Konstanty STRAWIŃSKI¹⁾. Kolejna, najpełniejsza z dotychczasowych, analiza dokonań PTE, wyszła spod pióra Macieja MROCZKOWSKIEGO, w związku z jubileuszem 50 rocznicy założenia towarzystwa²⁾. Omówienia

* Artykuł zamówiony u autora przez Komitet Organizacyjny 43 Zjazdu PTE i zaprezentowany w formie referatu podczas tego Zjazdu.

¹⁾ K. STRAWIŃSKI, *Towarzystwo naukowe jednoczące entomologów polskich*, „Nauka Polska” 1961, R. IX, nr 2 (34), s. 195-199; tenże, *40 lat zrzeszenia entomologów polskich*. „Polskie Pismo Entomologiczne” Ser. B, 1962, z. 1-2 (25-26), nr 1, s. 7-19.

²⁾ M. MROCZKOWSKI, *Krótki rys historii Polskiego Towarzystwa Entomologicznego*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1971, t. XLI, fasc. 4, s. 713-722.

dorobku stowarzyszenia w pierwszych dziesięciu powojennych latach podjął się Tadeusz JACZEWSKI³⁾, zaś Henryk SANDNER i Waldemar MIKOŁAJCZYK sporządzili na prośbę Rady Towarzystw Naukowych i Upowszechniania Nauki PAN opracowanie podsumowujące okres 1945–1970⁴⁾. Prace te jednak, będąc pozbawionymi warsztatu historycznego, miały charakter esejów popularnonaukowych, bądź suchych sprawozdań. Ogólna charakterystyka PTE pojawiła się za sprawą MROCZKOWSKIEGO w *Słowniku polskich towarzystw naukowych*⁵⁾. Poza nimi, o lwowskich początkach Związku wspominał Tadeusz RIEDL w monograficznej pracy poświęconej polskiej entomologii we Lwowie, nie wykraczając jednak poza ustalenia swych poprzedników⁶⁾. Warto uwagi jest nieopublikowane jeszcze *Kalendarium 75-lecia „Polskiego Pisma Entomologicznego - Bulletin Entomologique de [la] Pologne”* autorstwa Jerzego Pawłowskiego, prezentujące w skrócie rozwój naukowego organu stowarzyszenia tle dziejów PTE⁷⁾.

Niniejsza praca stanowi próbę przedstawienia dziejów i podsumowania dokonań Polskiego Towarzystwa Entomologicznego w 75-leciu. Zniszczenie, bądź zaginięcie lwowskich dokumentów Związku oraz znaczna niekompletność Archiwum Zarządu Głównego PTE we Wrocławiu, a co za tym idzie, brak wielu istotnych materiałów źródłowych⁸⁾, przy jednoczesnej skrótowości większości sprawozdań publikowanych w „Polskim Piśmie Entomologicznym”, uniemożliwił autorowi pełne spojrzenie na historię stowarzyszenia, ani rozwiązanie wielu nasuwających się problemów. Przeprowadzenie w nie-

³⁾ T. JACZEWSKI, *Pogląd na osiągnięcia polskiej entomologii w ostatnim dziesięcioleciu*, „Polskie Pismo Entomologiczne” Ser. B, 1957, z. 2 (5), nr 2, s. 15-30.

⁴⁾ H. SANDNER, W. MIKOŁAJCZYK, *PTE w okresie ostatniego 25-lecia*, „Biuletyn Informacyjny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego” 1971, nr 6, s. 1-10.

⁵⁾ M. MROCZKOWSKI, *Polskie Towarzystwo Entomologiczne*, [w:] *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. I, *Towarzystwa naukowe działające obecnie w Polsce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1978, s. 223-225.

⁶⁾ T. RIEDL, *Polska entomologia we Lwowie*, „Wiadomości Entomologiczne” 1992 [druk 1993], t. XI, nr 4, s. 235-252.

⁷⁾ J. PAWŁOWSKI, *Kalendarium 75-lecia „Polskiego Pisma Entomologicznego - Bulletin Entomologique de [la] Pologne”*, Kraków 1998 [mps]; por. streszczenie posteru *Kalendarium jubileuszowe 75-lecia „Polskiego Pisma Entomologicznego - Bulletin Entomologique de [la] Pologne”*, „Wiadomości Entomologiczne” 1998, XVII, Supl., s. XXXXX.

⁸⁾ Archiwum Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Entomologicznego we Wrocławiu (dalej: AZGPTE) posiada dwa nieuporządkowane i niekompletne zbiory dokumentów: Akta Zarządu Głównego PTE (sprawozdania z działalności PTE [roczne] 1965–1992; sprawozdania z działalności PTE [kadencyjne] 1965–1992; sprawozdania z zebrań Zarządu Głównego PTE od 1969 r.; dokumenty różne [w tym sprawozdania finansowe i bieżącą korespondencją] od 1963 r.) oraz akta oddziałów terenowych i sekcji tematycznych od końca lat 70 (w tym tylko jedną kompletną jednostkę – Akta Oddziału Częstochowskiego).

dalekiej – miejmy nadzieję – przyszłości szeroko zakrojonych badań nad historią PTE będzie konieczne dla pełnego poznania i dokonania wiarygodnej oceny wkładu stowarzyszenia w rozwój nauk entomologicznych oraz zakresu kształtowania zainteresowań owadoznawczych w społeczeństwie polskim⁹⁾.

Część pierwsza, obecnie prezentowana, obejmuje dzieje formowania się ogólnopolskiego stowarzyszenia entomologów i trwający prawie 30 lat (z przerwą wojenną) okres jego niezależnej działalności. Koniec tej epoki określają zdarzenia, rozgrywające się w latach 1951–1952: I Kongres Nauki Polskiej i utworzenie Polskiej Akademii Nauk, rezygnacja z kierownictwa Związku przez prof. inż. Aleksandra KOZIKOWSKIEGO i objęcie funkcji prezesa przez prof. dr hab. Konstantego STRAWIŃSKIEGO oraz utrata samodzielności PZE na okres 40 lat w wyniku przejścia pod kuratelę PAN. Obydwie epoki łączą zbliżone kierunki badań i wielu pracowitych i oddanych nauce ludzi. Dzieli natomiast brak samodzielności oraz coraz silniej zaznaczająca się etatyzacja i ideologizacja.

* * *

Polskie Towarzystwo Entomologiczne jest jednym z młodszych towarzystw owadoznawczych w Europie. Powstało bowiem dopiero w 90 lat po założeniu pierwszego na świecie stowarzyszenia owadoznawczego – Société entomologique de France (1832)¹⁰⁾, na co decydujący wpływ miały niekorzystne warunki polityczne, panujące w kraju podzielonym między trzech zaborców¹¹⁾. Przed powstaniem Polskiego Związku Entomologicznego, na terenach wchodzących w skład współczesnej Polski działały prężnie liczne towarzystwa niemieckie: Entomologischer Verein w Szczecinie (zał. 1837)¹²⁾,

⁹⁾ Autor pragnie serdecznie podziękować Panom Profesorom Jerzemu PAWŁOWSKIEMU i Andrzejowi WARCHAŁOWSKIEMU za udzielenie wielu cennych informacji i porad.

¹⁰⁾ Z. FEDOROWICZ, *Zarys historii zoologii*, PWN, Warszawa 1962, s. 317.

¹¹⁾ W drugiej połowie XIX w. powstało w kraju wiele towarzystw naukowych, z których większość nie przetrwała kilkadziesiąt lat. Największą korporacją przyrodniczą było Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika, powstałe w 1875 r. we Lwowie. Z niego „wypączkował” na początku dwudziestolecia międzywojennego szereg specjalistycznych towarzystw naukowych, m.in. Polski Związek Entomologiczny. K. MAŚLANKIEWICZ, Z. WÓJCIK, *1875–1975 – 100 lat Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika*, [w:] *Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika 1875–1975* pod red. K. MAŚLANKIEWICZA, PWN, Warszawa, 1981, s. 46.

¹²⁾ SCHMIDT, [*Erster Jahresbericht des Entomologischen Vereins zu Stettin*], „Jahresbericht des Entomologischen Vereins zu Stettin” 1839, Jber. I, s. 12.

Verein für schlesische Insektenkunde we Wrocławiu (zał. 1847)¹³, Internationaler Entomologischer Verein w Gubinie (zał. 1884, od 1906/07 w Gubinie)¹⁴, Entomologischer Verein Oberschlesien w Bytomiu (zał. 1902)¹⁵, Entomologischer Verein w Poznaniu¹⁶ i kilka pomniejszych, czy sekcje entomologiczne przy towarzystwach ogólnych, jak np. Entomologische Section der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Kultur we Wrocławiu (1808–1887)¹⁷.

Wśród polskich stowarzyszeń entomologicznych PTE również nie jest najstarszym, albowiem wyprzedza je Łódzkie Towarzystwo Entomologów, założone w 1910 r. przez grupę amatorów owadów z Edwardem KORBEM – jako przewodniczącym – na czele. Towarzystwo to wydawało w latach 1910–1912 pierwsze polskie czasopismo entomologiczne pt. „Entomolog Polski”, które miało zasięg ogólnopolski (w granicach trzech państw zaborczych), trafiając również do badaczy owadów z innych krajów europejskich. Dynamiczny rozwój korporacji, przejawiający się m.in. dość dużą liczbą członków (49 w kwietniu 1911 r.), organizowaniem wystaw, czy bogatą i aktualną tematyką oraz znaczną poczytnością „Entomologa Polskiego”, uległ zahamowaniu z początkiem 1912 r., zapewne z powodu braku środków na działalność. Wraz z zawieszeniem wydawania swego organu, upadło także towarzystwo, kończąc swój niespełna trzyletni żywot¹⁸.

Ponadto w 1911 r. powstała w Warszawie Sekcja Entomologiczna przy tamtejszym Towarzystwie Miłośników Przyrody, działającym w latach 1908–1918¹⁹. Sekcja przez rok owocnie współpracowała z Łódzkim Towarzy-

¹³ Stowarzyszenie to działało w Brzegu już od 1840 r. pod nazwą Schlesischer Tauschverein für Schmetterlinge. R. DITTRICH, *Der Verein für schlesische Insektenkunde zu Breslau während der 50 Jahre seines Bestehens 1847–1897*, [w:] *Fest-Schrift zur Feier des fünfzigjährigen Bestehens des Vereins für schlesische Insektenkunde in Breslau. 1847–1897*, In Commission bei Maruschke & Behrendt, Breslau 1897, s. 1-2.

¹⁴ U. LEHMANN, *Zum 45. Jahrgang*, „Entomologische Zeitschrift” 1931, Jg. XXXXV, Nr. 1, s. 1.

¹⁵ H. RAEBEL, *25 Jahre Entomologischer Verein Oberschlesien!*, [w:] *Denkschrift zur Feier des 25 jährigen Bestehens des Entomologischen Vereins Oberschlesien am 23. Oktober 1927*, Neumans Stadtbuchdruckerei, Gleiwitz 1927, s. [1].

¹⁶ K. STRAWIŃSKI, *40 lat zrzeszenia...*, s. 8.

¹⁷ F. PAX [jun.] *Die Tierwelt Schlesiens*, Verlag von Gustav Fischer, Jena 1921, s. 18-19.

¹⁸ W. KASZUBINA, *Pierwsze polskie czasopismo entomologiczne*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1970, t. XL, fasc. 4, s. 881-890.

¹⁹ W. KASZUBINA, op. cit., s. 887, 889; B. KRAJEWSKA-TARTAKOWSKA, *Towarzystwo Miłośników Wiedzy i Przyrody*, [w:] *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. II, *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*, cz. 2, Biblioteka PAN w Warszawie, Warszawa 1994, s. 462.

stwem Entomologów, organizując wspólnie ruch owadoznawczy nie tylko w zaborze rosyjskim, lecz również w Galicji, jak i żywo wpływając na kolegów z polonijnych ośrodków rosyjskich – Kijowa i Stawropola oraz stolicy Austrii – Wiednia, którzy przysyłali swe artykuły do druku w „Entomologu Polskim”. Członkowie obydwu wspomnianych towarzystw zasilili szeregi powstałej po odzyskaniu niepodległości Sekcji Entomologicznej Lwowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika²⁰⁾.

Sekcja Entomologiczna Lwowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika

Nie bez powodu zamiysł powołania stowarzyszenia zrzeszającego entomologów polskich narodził się wśród pracowników Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie²¹⁾. W mieście tym, będącym w początkach II Rzeczypospolitej drugim po Warszawie ośrodkiem naukowym w kraju, działały 4 wyższe uczelnie: Uniwersytet Jana Kazimierza, Politechnika Lwowska, Akademia Weterynaryjna i Akademia Rolnicza w Dublanach oraz nieakademicka Wyższa Szkoła Lasowa (włączona później wraz z Akademią Rolniczą do Politechniki). Współdziałające z nimi: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, liczne instytuty badawcze i stowarzyszenia naukowe, np. Towarzystwo dla Popierania Nauki Polskiej (przekształcone później w Akademickie Towarzystwo Naukowe) i Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika oraz wspomniane muzeum, stanowiły doskonałe zaplecze intelektualne dla rozwoju nowoczesnego przyrodoznawstwa²²⁾.

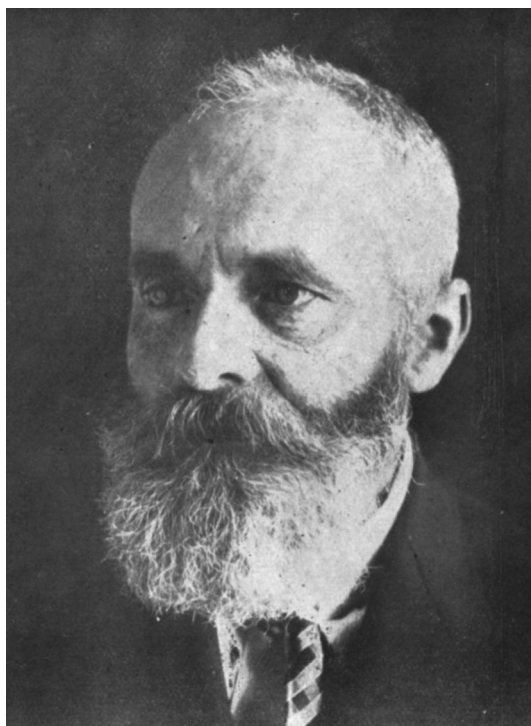
Projektodawcą utworzenia w ramach Lwowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Sekcji Entomologicznej, był prof. Jarosław ŁOMNICKI²³⁾ – dyrektor Muzeum im. Dzieduszyckich. Przed zwołaniem zebrania założycielskiego, ŁOMNICKI poprosił o zgodę Zarząd Lwowskiego Oddziału PTP im. Kopernika, który „...na posiedzeniu z dn. 7 grudnia 1920 uchwalił na jego wniosek udzielić placet na powstanie Sekcji entomologicznej.” Wspólnie z trójką nauczycieli gimnazjalnych: dr Adamem KRASUCKIM, Janem KINELEM i Janem NOSKIEWICZEM zaprosił do Muzeum im. Dzieduszyckich na godz. 19⁰⁰ dnia 13 grudnia 1920 r. „...gromno entomologów lwowskich [...] dla naradzenia się nad zawiązaniem towa-

²⁰⁾ W. KASZUBINA, op. cit, s. 887, 889.

²¹⁾ G. BRZEK, *Lwów i Wilno. O dwu zgaszonych w 1939 roku ogniskach polskiej zoologii*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 1995, s. 52.

²²⁾ Por. B. JACZEWSKI, *Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1918–1939*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1978 (Monografie z Dziejów Nauki i Techniki, t. CXVI), s. 14, 31-33.

²³⁾ Zob. fot. 1.

Fot. (Phot.) 1. Prof. Jarosław ŁOMNICKI (1873–1931).

rzystwa entomologicznego”. Na zebranie przybyło poza nimi 11 osób: dr Ludwik JAXA BYKOWSKI (jako gość), prof. dr Benedykt FULIŃSKI, prof. dr Jan HIRSCHLER (dyrektor Instytutu Zoologicznego UJK), Tadeusz JAROSZ, Stefan KÉLER, Michał KŁAPACZ, prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, Roman PATKIEWICZ, Jan ROMANISZYN, Kazimierz SMULIKOWSKI i dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ. Oprócz nich w kontakcie z grupą inicjatywną pozostawało kilkoro entomologów, popierających utworzenie Sekcji, którzy jednak nie uczestniczyli w zgromadzeniu²⁴). Po wygłoszeniu przemówienia przez prof. ŁOMNICKIEGO i odbyciu długiej dyskusji, założyciele podjęli następującą uchwałę:

„Zebrani w dniu 13. grudnia 1920 r. w Muzeum im. Dzieduszyckich entomologowie uchwalają zawiązać autonomiczną Sekcję entomologiczną lwowskiego oddziału Polskiego Twa Przyrodników im. Kopernika, opartą na ustawach tegoż Twa z następującymi dodatkami: Członkiem Sekcji entomologicznej może być każda osoba, zajmująca się entomologią. Członkowie Sekcji dzielą się na zwyczajnych i nadzwyczajnych, zależnie od tego, czy należą

²⁴) Zob. tab. I i II.

Tab. I. Członkowie Sekcji Entomologicznej Lwowskiego Oddziału PTP im. Kopernika oraz Polskiego Związku Entomologicznego w latach 1920–1952.

Members of the Entomological Section of the Lwów Division of the Kopernik Society of Naturalists and the Polish Entomological Union in 1920–1952.

Rok (Year)	Liczba członków (Number of members)	Rok (Year)	Liczba członków (Number of members)
1920	16 ^a (14) ^b	1933	177 ^a
1921	30 ^a	1934	178 ^a
1922	85 ^a	1935	205 ^a
1923	125 ^a	1936	206 ^a
1924	147 ^a	1937	200 ^a
1925	159 ^a	1938	[206] ^a
1926	166 ^a	1939	brak danych (no data)
1927	194 ^a	1947	129 ^c
1928	194 ^a	1948	134 ^d
1929	192 ^a	1949	123 ^d
1930	171 ^a	1950	170 ^d
1931	180 ^a	1951	230 ^d
1932	169 ^a	1952	256 ^d

a – stan na koniec roku (state at the end of the year)

b – założyciele Sekcji Entomologicznej (founders of the Entomological Section)

c – stan w drugiej połowie roku (state in the second half of the year)

d – stan na początku roku (state at the beginning of the year)

do Polsk. Twa Przyrodników im. Kopernika, czy też nie. Wszyscy członkowie Sekcji płacą osobno wkładki, które w całości – prócz innych źródeł dochodu – stanowią majątek Sekcji.”

Następnie wybrano Zarząd Sekcji, w skład którego weszli: prof. Jarosław ŁOMNICKI (przewodniczący), August STÖCKL (zastępca przewodniczącego), Jan NOSKIEWICZ (skarbnik), Jan KINEL (sekretarz), oraz Komisję Rewizyjną z dr Michałem ŚWIĄTKIEWICZEM, prof. inż. Aleksandrem KOZIKOWSKIM i Józefem GROLLÉ²⁵⁾.

Tego dnia podjęto również inne, nie mniej istotne uchwały, które dotyczyły m.in. spisania lwowskich zasobów literatury entomologicznej oraz zreges-towania publicznych i prywatnych zbiorów owadów, a także zwrócenia się do

²⁵⁾ *Sekcja entomologiczna Oddziału lwowskiego polskiego Towarzystwa im. Kopernika. I. Zebranie konstytuujące dnia 13. grudnia 1920 r.*, „Kosmos” 1921, R. XLVI, z. 1, s. 149-150.

Tab. II. Władze Sekcji Entomologicznej Lwowskiego Oddziału PTP im. Kopernika oraz Polskiego Związku Entomologicznego w latach 1920–1952*.

Authorities of the Entomological Section of the Lwów Division of the Kopernik Society of Naturalists and the Polish Entomological Union in 1920–1952.

Kadencja (Term)	Przewodniczący / Prezes (President)	I Zastępca (Vice-president I)	II Zastępca (Vice-president II)	Skarbnik (Treasurer)	Zastępca Skarbnika (Vice-treasurer)	Sekretarz Zarządu (Secretary)	Bibliotekarz (Librarian)	Członkowie Zarządu (Council Members)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1920–1921 SE	prof. [gimn.] Jarosław ŁOMNICKI (przew.)	August STÖCKL	–	Roman PATKIEWICZ	–	–	Jan KINEL	Jan NOSKIEWICZ (bez funkcji)
1922 SE	prof. Jarosław ŁOMNICKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	–	Stefan KÉLER	–	Jan NOSKIEWICZ	Jan KINEL	–
I 1923 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI (przew.)	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	prof. Jarosław ŁOMNICKI	Józef GROLLÉ	Roman KUNTZE	Jan NOSKIEWICZ	Jan KINEL	–
II 1924 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. Jarosław ŁOMNICKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	Józef GROLLÉ	Roman KUNTZE	Jan NOSKIEWICZ	[dr] Jan KINEL	–
III 1925 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	prof. Jarosław ŁOMNICKI	Józef GROLLÉ	Roman KUNTZE	Jan NOSKIEWICZ	[dr] Jan KINEL	–
IV 1926 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. Jarosław ŁOMNICKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	Józef GROLLÉ	dr Roman KUNTZE	Jan NOSKIEWICZ	[dr] Jan KINEL	–
V 1927 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	prof. Jarosław ŁOMNICKI	Józef GROLLÉ	dr Roman KUNTZE	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	–

Komisja Rewizyjna (Auditory Board)	Członkowie Wydziału (Members of the Division)	Komitet Redakcyjny (Editorial Board)	Redaktor odpowiedzialny (Executive Editor)	Pomocnicy redaktora (Editorial Secretaries)	Numer Walnego Zgromadzenia (Number of General Assembly)	Miejsce Walnego Zgromadzenia (Location of General Assembly)	Data Walnego Zgromadzenia (Date of General Assembly)
10	11	12	13	14	15	16	17
dr Michał, ŚWIĄTKIEWICZ, prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, Józef GROLLÉ	-	-	-	-	I ZK	Lwów, Muzeum im. Dzieduszyckich	13. XII. 1920, godz. 19 ⁰⁰ (zebranie konstytuujące SE)
Józef GROLLÉ, prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, August STOECKEL	-	prof. dr Benedykt FULIŃSKI, prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Adam KRASUCCI	-	-	II ZA	"	2. I. 1922 (zebranie administracyjne SE)
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Edward MAZUR, inż. Jan ROMANISZYN	-	-	[Jan KINEL]	-	III ZA, I ZK	"	4. XII. 1922 (zebranie administracyjne SE, konstytuujące PZE, z wyborami, godz. 18 ⁰⁰) 8. I. 1923 zjazd
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Edward MAZUR, inż. Jan ROMANISZYN	-	-	[Jan KINEL]	-	II WZ	"	7. I. 1924
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Edward MAZUR, inż. Jan ROMANISZYN	-	-	[Jan KINEL]	-	III WZ	"	5. I. 1925
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Edward MAZUR, inż. Jan ROMANISZYN	-	-	[Jan KINEL]	-	IV WZ	"	4. I. 1926
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Edward MAZUR, inż. Jan ROMANISZYN	-	-	dr Jan KINEL	-	V WZ	"	3. I. 1927

1	2	3	4	5	6	7	8	9
VI 1928 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. Jarosław ŁOMNICKI	prof. dr Ryszard BŁĘDOWSKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	dr Roman KUNTZE	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	-
VII 1929 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. Jarosław ŁOMNICKI	prof. dr Ryszard BŁĘDOWSKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	dr Roman KUNTZE	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	-
VIII 1930 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. Jarosław ŁOMNICKI, prof. dr Ryszard BŁĘDOWSKI	-	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	dr Roman KUNTZE	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL (i redak- tor PPE)	-
IX 1931 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. Jarosław ŁOMNICKI, prof. dr Ryszard BŁĘDOWSKI	-	dr Roman KUNTZE	-	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ (bez funkcji)
X 1932 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI	prof. dr Ryszard BŁĘDOWSKI	dr Roman KUNTZE	-	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ (czł. zwycz.)
XI 1933 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	-	dr Roman KUNTZE	-	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Tadeusz JACZEWSKI
XII 1934 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	-	dr Roman KUNTZE	-	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Tadeusz JACZEWSKI
XIII 1935 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	-	dr Roman KUNTZE	-	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Tadeusz JACZEWSKI
XIV 1936 PZE	prof. dr Zygmunt MOKRZECKI	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI, dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ	-	dr Roman KUNTZE	-	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Tadeusz JACZEWSKI, dr Stanisław MINKIEWICZ (przedst. SES)

10	11	12	13	14	15	16	17
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (przew.), Józef GROLLÉ (członek), inż. Jan ROMANISZYN (członek)	–	–	dr Jan KINEL	–	VI WZ	"	2. I. 1928
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (przew.), Józef GROLLÉ, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	VII WZ	"	14. I. 1929
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (przew.), Józef GROLLÉ (członek), inż. Jan ROMANISZYN (członek)	–	–	dr Jan KINEL	–	VIII WZ	"	13. I. 1930
prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (przew.), Józef GROLLÉ (członek), inż. Jan ROMANISZYN (członek)	–	–	dr Jan KINEL	–	IX WZ	"	12. I. 1931
Józef GROLLÉ, Bronisław OSTROWSKI, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	X WZ	"	11. I. 1932
Józef GROLLÉ, Bronisław OSTROWSKI, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	XI WZ	"	9. I. 1933
Józef GROLLÉ (przew.), Bronisław OSTROWSKI, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	XII WZ	"	15. I. 1934
Józef GROLLÉ (przew.), Bronisław OSTROWSKI, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	XIII WZ	"	14. I. 1935
Józef GROLLÉ (przew.), Bronisław OSTROWSKI, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	XIV WZ	"	13. I. 1936

1	2	3	4	5	6	7	8	9
XV 1937 PZE	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ, dr Tadeusz JACZEWSKI	–	radca Franciszek BEDRNIK	–	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Stanisław MINKIEWICZ (przedst. SES)
XVI 1938 PZE	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI	dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ, dr Tadeusz JACZEWSKI	–	Franciszek BEDRNIK	–	dr Jan NOSKIEWICZ	dr Jan KINEL	dr Stanisław MINKIEWICZ (przedst. SES)
XVII 1939 PZE	[prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI]	[dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ, dr Tadeusz JACZEWSKI]	[–]	[Franciszek BEDRNIK]	[–]	[dr Jan NOSKIEWICZ]	[dr Jan KINEL]	[dr Stanisław MINKIEWICZ SES]
XVIII 12.V.1947– –22.I.1949 PZE	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI	doc. dr Tadeusz JACZEWSKI	dr Jan KINEL	mgr Eugenia RADECKA	–	prof. dr Jan NOSKIEWICZ	dr Stanisław CHUDOBA	prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI (przew. SES)
XIX 22.I.1949– –14.II.1950 PZE	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI	doc. dr Tadeusz JACZEWSKI	dr Jan KINEL	mgr Eugenia RADECKA	–	prof. dr Jan NOSKIEWICZ	dr Stanisław CHUDOBA	prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI (przew. SES)
XX 14.II.1950– –23.II.1951 PZE	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (prezes)	prof. dr Tadeusz JACZEWSKI (I zast. prezesa)	doc. dr Jan KINEL (II zast. prezesa)	mgr Eugenia RADECKA	–	prof. dr Jan NOSKIEWICZ	mgr Zofia KOZIKOWSKA	–
XXI 23.II.1951– –26.I.1952 PZE	prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI	prof. dr Tadeusz JACZEWSKI	prof. dr Jan RUSZKOWSKI	mgr Piotr NIEZGODZIŃSKI	–	prof. dr Jan NOSKIEWICZ	mgr inż. Adam GOOS	–

* nie uwzględniono zmian, które nastąpiły na drodze kooptacji między walnymi zgromadzeniami.

* changes through co-opting between the general assemblies not considered

10	11	12	13	14	15	16	17
Józef GROLLÉ, Bronisław OSTROWSKI, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	XV WZ	"	11. I. 1937
Józef GROLLÉ, Bronisław OSTROWSKI, inż. Jan ROMANISZYN	–	–	dr Jan KINEL	–	XVI WZ	"	17. I. 1938
[Józef GROLLÉ, Alfred FALKOWSKI, inż. Jan ROMANISZYN]	[-]	[-]	[dr Jan KINEL]	[-]	XVII WZ	["]	? I. 1939
prof. dr Józef HELLER, prof. dr Gustaw POLUSZYŃSKI, dr h.c. Jan STACH	–	doc. dr Tadeusz JACZEWSKI, dr Jan KINEL (red.), prof. dr Jan NOSKIEWICZ, prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI	dr Jan KINEL	–	XVIII WZ	Wrocław, [Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego]	12. V. 1947
prof. dr Józef HELLER, prof. dr Gustaw POLUSZYŃSKI, dr h.c. Jan STACH	–	doc. dr Tadeusz JACZEWSKI, dr Jan KINEL (red.), prof. dr Jan NOSKIEWICZ, prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI	dr Jan KINEL	–	XIX WZ	Wrocław, Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego	22. I. 1949
prof. mgr Józef HELLER, prof. dr Gustaw POLUSZYŃSKI, dr. h.c. Jan STACH	prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI, dr Bogdan KIELCZEWSKI	prof. dr Tadeusz JACZEWSKI, prof. dr Jan NOSKIEWICZ, prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI	doc. dr Jan KINEL	–	XX WZ	"	14. II. 1950
prof. mgr Józef HELLER, prof. dr Jan STACH, mgr Eugenia RADECKA	prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI, prof. dr Jan RUSZKOWSKI, dr Bogdan KIELCZEWSKI	prof. dr Tadeusz JACZEWSKI, prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI	prof. dr Jan NOSKIEWICZ	mgr Zofia KOZIKOWSKA, mgr inż. Władysław STROJNY	XXI WZ	"	23. II. 1951

PTP im Kopernika o użyczenie w czasopiśmie „Kosmos” odrębnego działu dla spraw Sekcji oraz zaprenumerowania jednego z zagranicznych periodyków entomologicznych. Ustalona wtedy na rok 1921 składka członkowska wynosiła 100 Marek polskich. Odtąd członkowie Sekcji mieli się spotykać się w Muzeum im. Dzieduszyckich, w każdy pierwszy poniedziałek miesiąca o godz. 18⁰⁰, na zebraniach „...poświęconych swobodnej wymianie myśli bez przymusowych referatów.”²⁶⁾

Pierwsze zebranie administracyjne (podobnie jak następne) odbyło się tradycyjnie w siedzibie stowarzyszenia – Muzeum im. Dzieduszyckich – 2 stycznia 1922 r., na którym prof. ŁOMNICKI wygłosił referat podsumowujący dokonania Sekcji Entomologicznej w pierwszym roku działalności. W ciągu 1921 r. liczba członków Sekcji wzrosła do 30²⁷⁾. Odbyto 9 zebrań miesięcznych, na których 16 prelegentów wygłosiło 36 referatów i omówień artykułów. Zrealizowano częściowo postulat spisania literatury entomologicznej w bibliotekach Politechniki Lwowskiej, Wyższej Szkoły Lasowej i Muzeum im. Dzieduszyckich. Sekcja nawiązała współpracę z dwoma niemieckimi towarzystwami entomologicznymi – Deutsches Entomologisches Institut w Berlinie - Dahlem i Verein für schlesische Insektenkunde we Wrocławiu²⁸⁾, polegającą na wymianie publikacji i korzystaniu z zasobów bibliotecznych. Podjęto również nieudaną na razie próbę współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Polski w Paryżu. Po udzieleniu absolutorium ustępującemu Zarządowi, wybrano nowy na 1922 r. w składzie: prof. J. ŁOMNICKI (przewodniczący), dr M. ŚWIĄTKIEWICZ (zastępca), J. KINEL (sekretarz), J. NOSKIEWICZ (bibliotekarz) i S. KÉLER (skarbnik) oraz Komisję Rewizyjną, do której weszli: J. GROLLÉ (występował jako przewodniczący), prof. A. KOZIKOWSKI i A. STÖCKEL. Utworzono zatem funkcję bibliotekarza, dzięki czemu z początkiem 1922 r. Sekcja Entomologiczna oficjalnie utworzyła własną bibliotekę. Na zebraniu tym powołano także Komitet Redakcyjny w osobach prof. B. FULIŃSKIEGO, prof. A. KOZIKOWSKIEGO i dr A. KRASUCKIEGO, którego zadaniem było przygotowanie wydania z funduszy Sekcji podręczni-

²⁶⁾ Ibidem, s. 150.

²⁷⁾ Zob. tab. I.

²⁸⁾ Sekcja Entomologiczna Lwowskiego Oddziału PTP im. Kopernika jako „Lemberger Entomologenkreis” została w 1920 r. członkiem zwyczajnym Verein für schlesische Insektenkunde (*Jahresberichte für 1919/20*, „Jahresheft des Vereins für schlesische Insektenkunde zu Breslau” 1921, H. XIII, s. 2). W 1927 r. członkostwo to zniesiono, wpisując Polski Związek Entomologiczny na listę towarzystw, z którymi wrocławska korporacja prowadziła wymianę naukową i wydawniczą (*Nachträge zum Mitgliederverzeichnisse*, „Zeitschrift für Entomologie” 1927, Jg. XV, Nr. 2, s. 18).

ka prof. KOZIKOWSKIEGO pt. *Entomologia lasowa*. Ustalono również wysokość składki członkowskiej na 1922 r. – 400 Mp., którą można było rozłożyć na dwie raty²⁹⁾.

W 1922 r. Sekcja Entomologiczna zorganizowała 10 zebrań miesięcznych (pierwsze i ostatnie – administracyjne), na których wygłoszono 38 referatów i komunikatów³⁰⁾. Na zebraniu odbytym 6 lutego postanowiono w ramach sprawozdań ogłaszać wyniki badań członków nad entomofauną Lwowa w formie wykazów opatrzonych odrębnym nagłówkiem, co miało ożywić zespolone prace w tym regionie. Nawiązano w ten sposób do wcześniejszych prac koleopterologicznych ŁOMNICKIEGO pt. *Fauna okolic Lwowa. I. Chrzęszcze (Coleoptera)*, publikowanych w „Sprawozdaniach Komisji Fizyograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie”. Jako pierwsze ukazały się na łamach „PPE” wykazy *Haliplidae (Coleoptera)* Kinela³¹⁾ i *Chrysididae (Hymenoptera)* J. Noskiewicza³²⁾. Natomiast 6 marca „...uchwalono jednogłośnie przystąpić bezzwłocznie do wydania pierwszego zeszytu pisma entomologicznego, objętości jednego arkusza na koszt S.E.”³³⁾. Prawdopodobnie wspomniany wyżej Komitet Redakcyjny doprowadził do wydania pierwszego zeszytu w maju, zaś w grudniu drugiego zeszytu pierwszego tomu organu Sekcji, któremu nadano tytuł: „Polskie Pismo Entomologiczne / Bulletin entomologique de la Pologne”³⁴⁾. Obydwa zeszyty wyszły spod pras drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Publikacja pierwszego zeszytu „PPE” wywołała niezadowolone Zarządu Głównego PTP im. Kopernika, który na posiedzeniu odbytym 30 września 1922 r. uchwalił na wniosek prof. HIRSCHLERA powołanie w ramach „Kosmosu” osobnego działu pt. „Prace Sekcji Entomologicznej” i „...zwrócić się do Zarządu Sekcji Entomologicz-

²⁹⁾ *Protokoły posiedzeń administracyjnych Oddziałów T-wa [Przyrodników im. Kopernika]. II. Oddział Lwowski*, „Kosmos” 1922, t. XLVII, z. 4, s. 612-615.

³⁰⁾ *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1922 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 1, s. 20-24; *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1922 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 45-48.

³¹⁾ J. KINEL, *Fauna okolic Lwowa. Haliplidae (Col.)*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 1, s. 18-20.

³²⁾ J. NOSKIEWICZ, *Fauna okolic Lwowa. Chrysididae (Hym.)*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 2, s. 44-48.

³³⁾ *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1922 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 1, s. 21-22.

³⁴⁾ Skład redakcji „PPE” nie został podany ani w tomie I, ani w następnych. Przedmowę do pierwszego zeszytu napisał zapewne Jan KINEL, który jako sekretarz SE, podał swoje nazwisko i adres dla celów korespondencyjnych. Oficjalnie redaktorem (jedynym) został dopiero od tomu VI (za 1927 r.). Por. *Od redakcji*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 1, s. 1-2.

nej z prośbą, by zaniechała osobnego wydawnictwa swych prac, a zastosowała się do powyższej uchwały Zarządu Głównego.”³⁵⁾ Zarząd Sekcji oczywiście nie miał zamiaru likwidować świetnie zapowiadającego się czasopisma, które wydatnie przyczyniło się do zintegrowania środowiska entomologicznego oraz wzbogacenia zasobów bibliotecznych, uzyskiwanych drogą wymiany. Prawdopodobnie wspomniane żądanie Zarządu Głównego PTP im. Kopernika przyspieszyło decyzję utworzenia odrębnego towarzystwa entomologicznego.

Dynamiczny rozwój Sekcji wyrażał się również wzrostem liczby członków, która w końcu 1922 r. wynosiła już 85 osób³⁶⁾.

Zarząd Sekcji prowadził bardzo rozsądną i oszczędną politykę finansową. Zdawano sobie sprawę z tego, że początkowo ze względu na niewielką liczbę członków, składki wystarczą jedynie na wydatki kancelaryjne i korespondencję. Dlatego w 1921 r. wystarano się w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o subwencję (100.000 Mp.), którą natychmiast wymieniono na państwowe bilety skarbowe, dzięki czemu na koniec roku uzyskano prawie 700 Mp. odsetek. Umożliwiło to zakup literatury entomologicznej dla tworzącej się biblioteki Sekcji i dofinansowanie badań entomofauny południowo-wschodniej części Podola, jakie prowadzono wiosną 1922 r. W drugim roku działalności Sekcji uzyskano kolejną dotację rządową w wysokości 1.250.000 Mp., którą wydano na druk dwóch zeszytów pierwszego tomu „Polskiego Pisma Entomologicznego”. Poza tym na dochody Sekcji złożyły się niewysokie darowizny. Skarbnik Sekcji dbał o pozostawianie na następny rok pewnej sumy pieniędzy w celu utrzymania płynności płatniczej³⁷⁾.

Sekcja od początku swego istnienia była powszechną korporacją naukową, skupiającą zarówno zawodowych entomologów, jak i amatorów, którzy mogli korzystać z poradnictwa zawodowców. Zebrania poświęcone były przedstawianiu wyników badań członków i bieżącym ich przedyskutowaniu. Nad wysokim poziomem merytorycznym comiesięcznych spotkań czuwał Zarząd Sekcji, z którego inicjatywy uchwalono 7 lutego 1920 r. rezolucję „...ażeby prace entymologiczne członków tejże, przeznaczone do druku w „Kosmosie”, były komunikowane co do swej treści na zebraniach Sekcji i zaopatrzone dopiskiem: zgłoszone przez Sekcję Entomologiczną Oddziału

³⁵⁾ *Sprawozdanie z posiedzeń Zarządu Głównego Polskiego Tow. Przyrodników im. Kopernika. 3. Posiedzenie VII w dniu 30 września 1922 r.*, „Kosmos” 1922, R. XLVII, z. 4, s. 633.

³⁶⁾ M. MROCKOWSKI, *Krótki rys...*, s. 714.

³⁷⁾ *Protokoły posiedzeń administracyjnych Oddziałów T-wa [Przyrodników im. Kopernika]. II. Oddział Lwowski*, „Kosmos” 1922, t. XLVII, z. 4, s. 614-615; *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1922 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 48.

P.T.P. im. Kopernika we Lwowie”, jak również obowiązek przekazywania przez członków pewnej ilości odbitek autorskich na potrzeby wymiany zagranicznej³⁸⁾.

Założyciele traktowali Sekcję jako tymczasową (choć autonomiczną) formę działalności, której kontynuacją miało być samodzielne stowarzyszenie. Świadczy o tym chociażby wspomniany wcześniej cel zwołania zebrania założycielskiego, czy tekst jednej z pierwszych uchwał Sekcji: „...majątek Sekcji w razie rozwiązania się jej, bez przeobrażenia się w pokrewne towarzystwo entomologiczne, przechodzi na rzecz P. Twa Przyr. im. Kopernika...”³⁹⁾.

Polski Związek Entomologiczny w okresie międzywojennym

Już na przełomie lat 1921 i 1922 w Zarządzie Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika toczyły się debaty poświęcone planom przekształcenia Sekcji Entomologicznej w samodzielne stowarzyszenie. Inicjatorem i głównym autorem zabiegów o utworzenie ogólnopolskiego stowarzyszenia entomologów był Jan KINEL, który jesienią 1922 r. odbył podróż do Warszawy, Skierniewic i Krakowa w celu porozumienia się z entomologami innych ośrodków w Polsce. Najważniejszym efektem tego wyjazdu było uzyskanie zgody prof. dr Zygmunta MOKRZECKIEGO⁴⁰⁾ z Warszawy na objęcie godności pierwszego prezesa organizowanego dopiero Polskiego Związku Entomologicznego⁴¹⁾.

Na drugim zebraniu administracyjnym Sekcji Entomologicznej, które odbyło się 4 grudnia 1922 r. o godz. 18⁰⁰ w Muzeum im. Dzieduszyckich, zebrani jednogłośnie podjęli następującą uchwałę: „Sekcja Entomologiczna Oddziału lwowskiego Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika na zebraniu administracyjnym z dn. 4 grudnia 1922 r. uchwała rozwiązać się jako taka i przeobrazić w samodzielne Towarzystwo pod nazwą: Polski Związek Entomologiczny.” Następnie wybrano pierwszy siedmioosobowy Zarząd Polskiego Związku Entomologicznego na rok 1923 w składzie: prof. Zygmunt MOKRZECKI (przewodniczący), dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ (I zastępca), prof. Jarosław ŁOMNICKI (II zastępca), Józef GROLLÉ (skarbnik), Roman KUNTZE (zastępca skarbnika), Jan NOSKIEWICZ (bibliotekarz), Jan KINEL

³⁸⁾ *Sekcja entomologiczna Oddziału lwowskiego polskiego Towarzystwa im. Kopernika. III. Posiedzenie zwyczajne dnia 7. lutego 1921*, „Kosmos” 1921, R. XLVI, z. 1, s. 152.

³⁹⁾ *Sekcja entomologiczna Oddziału lwowskiego polskiego Towarzystwa im. Kopernika. I. Zebranie konstytuujące dnia 13. grudnia 1920 r.*, „Kosmos” 1921, R. XLVI, z. 1, s. 150.

⁴⁰⁾ Zob. fot. 2.

⁴¹⁾ J. NOSKIEWICZ, *Śp. Docent Dr Jan Kinel*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1950 [druk 1951], t. XX, s. 5.

Fot. (Phot.) 2. Prof. dr Zygmunt MOKRZECKI (1865–1936).

(sekretarz)⁴²⁾. Do Komisji Rewizyjnej powołano natomiast prof. inż. A. KOZIKOWSKIEGO, dr E. MAZURA i inż. J. ROMANISZYNA. Było to zatem „zebranie konstytuujące” nowego towarzystwa⁴³⁾.

Pierwsze Walne Zgromadzenie Polskiego Związku Entomologicznego zorganizowano 8 stycznia 1923 r. o godz. 18⁰⁰ w Muzeum im. Dzieduszyckich. Jednym z gości był prof. dr Julian TOKARSKI, „...który powitał powstały z przeobrażenia się Sekcji Entomologicznej Związek imieniem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika i złożył życzenia pomyślnego rozwoju na ręce obecnego Zarządu.” Następnie przewodniczący PZE prof. MOKRZECKI „...złożył podziękowanie P. Tow. Przyr. im. Kopernika za życzliwe popieranie b. Sekcji Entomologicznej w czasie jej dwuletniej działalności w łonie macierzystego Towarzystwa”⁴⁴⁾. Na zebraniu tym członkowie

⁴²⁾ *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1921 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 2, s. 80.

⁴³⁾ *Sprawozdania z zebrań miesięcznych P.Z.E. 1923 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 2, s. 105.

⁴⁴⁾ *Ibidem*, s. 103; *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1921 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 2, s. 80.

podjęli uchwałę o rozszerzeniu działalności Związku „...także na entomologię praktyczną w kierunkach, na jakie obecne warunki pozwalają”, popierając rezolucje na temat konieczności zorganizowania kompleksowych badań „... z zakresu fizjografii owadów szkodliwych na ziemiach polskich oraz [...] podjęcia prac monograficznych nad poszczególnymi, ważniejszymi szkodnikami z pośród owadów”, jakie otrzymano od uczestników Zjazdu stacji doświadczalno-rolniczych w Bydgoszczy (z lipca 1922 r.) i Zjazdu fitopatologów w Warszawie (ze stycznia 1923 r.). Odtąd wszelkie informacje, okazy i wyniki prowadzonych obserwacji należało kierować do Zakładu Entomologii i Ochrony Lasu w Skierniewicach, kierowanego przez prof. MOKRZEC-KIEGO, zaś oryginalne prace, traktujące o biologii szkodników, miały być zamieszczane w „PPE”⁴⁵⁾. Ustalona na I Walnym Zgromadzeniu wysokość składki członkowskiej na r. 1923 wynosiła 2.000 Mp.⁴⁶⁾

Myli się zatem MROCZKOWSKI⁴⁷⁾, a po nim także RIEDL⁴⁸⁾, twierdząc jakoby nazwę towarzystwa oraz Zarząd i Komisję Rewizyjną wybrano dopiero na I Walnym Zebraniu. Z opublikowanych sprawozdań⁴⁹⁾ wynika niezbitcie, że nastąpiło to już na zebraniu założycielskim 4 grudnia 1922 r. Nie ma też żadnych dowodów na podejmowanie odrębnej uchwały co do przyjęcia przez I Walne Zgromadzenie statutu, który nosi datę o trzy dni wcześniejszą niż termin zebrania⁵⁰⁾.

Statut Polskiego Związku Entomologicznego, zawierający 25 paragrafów, Zarząd PZE zredagował 5 stycznia 1923 r. i bez zbędnego uchwalać na Walnym Zgromadzeniu przesłał do akceptacji Wojewodzie Lwowskiemu z wnioskiem o dokonanie rejestracji towarzystwa. Województwo lwowskie pismem z dnia 3 lutego 1923 r. oznajmiło, „...że nie zakazuje zawiązania tego stowarzyszenia”, dokonując jednocześnie wpisu do rejestru. Pełny tekst statutu wydrukowano w pierwszym zeszycie drugiego tomu „PPE”. Zgodnie z jego postanowieniami „Celem Związku jest wszechstronne badanie (systematyka, biologia, entomologia stosowana i t.d.) owadów przede wszystkim

⁴⁵⁾ *Do członków P. Zw. Ent.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 49.

⁴⁶⁾ *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1922 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 49.

⁴⁷⁾ Zob. M. MROCZKOWSKI, *Krótki rys...*, s. 714-715.

⁴⁸⁾ Zob. T. RIEDL, *op.cit.*, s. 244.

⁴⁹⁾ Zob. *Sprawozdania z zebrań miesięcznych S.E. 1921 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1922, t. I, z. 2, s. 80.

⁵⁰⁾ Zob. *Sprawozdania z zebrań miesięcznych P.Z.E. 1923 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 2, s. 103-104; *Statut Polskiego Związku Entomologicznego*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 50-52.

Polski i wydawania własnych publikacji”, zaś człokiem Związku może być „Każdy zwolennik studjum entomologicznego mieszkający w kraju lub zagranicą...”⁵¹⁾.

Zgodnie z uchwałą podjętą na zebraniu założycielskim Sekcji⁵²⁾, jej majątek przeszedł na własność nowego towarzystwa jako „pozostałość kasowa z roku 1922”⁵³⁾. Widoczna jest zatem wyraźnie także finansowa ciągłość obu korporacji.

Nowemu stowarzyszeniu przyszło działać w niełatwych czasach. Trudna sytuacja finansowa państwa, głównie w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości, nie sprzyjała szybkiemu rozwojowi nauki i towarzystw naukowych⁵⁴⁾. Systematycznemu pogarszaniu ulegało położenie materialne Muzeum im. Dzieduszyckich, w gmachu którego mieściła się siedziba stowarzyszenia⁵⁵⁾. Wyraźna poprawa warunków materialnych instytucji i towarzystw naukowych w Polsce, w tym również PZE, była widoczna dopiero w latach 1928–1929, kiedy to Związek uzyskał rekordowo wysokie dotacje państwowe (9.500 zł w 1928 r. i 12.500 zł w roku następnym)⁵⁶⁾. Niestety, kryzys lat 1930–1936 doprowadził naukę na skraj bankructwa i dopiero w okresie ostatnich trzech lat okresu międzywojennego następowało systematyczne polepszanie się koniunktury gospodarczej i, co za tym idzie, wzrost nakładów państwa oraz instytucji pozarządowych na rozwój badań i działalności korporacji naukowych⁵⁷⁾.

⁵¹⁾ *Statut Polskiego Związku Entomologicznego*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 50-52.

⁵²⁾ *Sekcja entomologiczna Oddziału lwowskiego polskiego Towarzystwa im. Kopernika. I. Zebranie konstytuujące dnia 13. grudnia 1920 r.*, „Kosmos” 1921, R. XLVI, z. 1, s. 150.

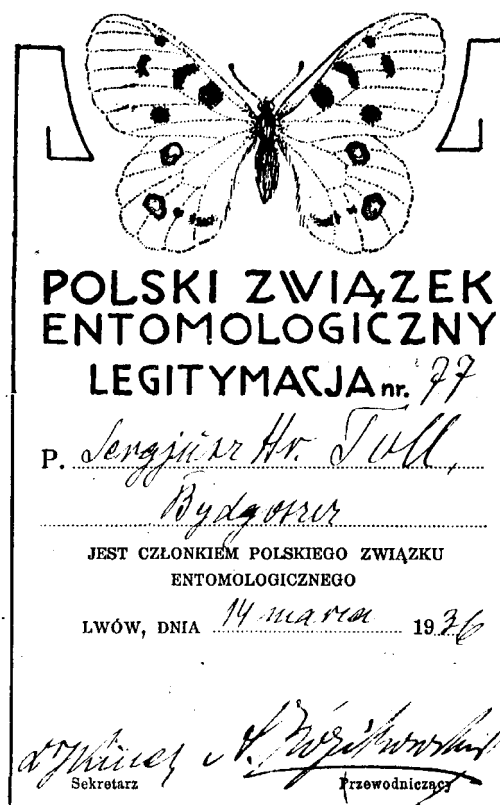
⁵³⁾ *Sprawozdania z Walnego Zgromadzenia i zebrań miesięcznych P.Z.E. 1924 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1924, t. III, z. 1-2, s. 57.

⁵⁴⁾ Por. B. JACZEWSKI, *Organizacje i instytucje życia naukowego w Polsce (listopad 1918–1939)*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. V, 1918–1951, cz. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992, passim.

⁵⁵⁾ W latach 1927–1934 Muzeum im. Dzieduszyckich przeżywało głęboki kryzys ekonomiczny z powodu ruiny finansowej Ordynacji Poturzyckiej, której zadaniem było utrzymywanie placówki muzealnej. Dopiero po zarządzonej sądownie reorganizacji ordynacji i przyznaniu szergu uprawnień nowemu dyrektorowi muzeum – dr J. KINELOWI, sytuacja uległa znaczącej poprawie. J. PAWŁOWSKI, *Szkic dziejów muzealnictwa przyrodniczego w Polsce*, Kraków 1995 [mps], s. 16-17.

⁵⁶⁾ B. JACZEWSKI, *Organizacje i instytucje...*, s. 160; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1929 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1929 [druk 1930], t. VIII, z. 1-4, s. 258; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1930 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1930, t. IX, z. 1-2, s. 113.

⁵⁷⁾ B. JACZEWSKI, *Organizacje i instytucje...*, s. 160-167.

Fot. 3. Legitymacja Polskiego Związku Entomologicznego z 1936 r.

Phot. 3. Membership card of the Polish Entomological Union of 1936.

Pomimo tego, Polski Związek Entomologiczny systematycznie rozwijał się, poszerzając szeregi członków indywidualnych i korporantów (od 85 w grudniu 1922 r. do 206 w 1938 r.)⁵⁸⁾ oraz zakres działalności. Towarzystwo wybrało sobie logo, stanowiące wyobrażenie niepylaka apollo (*Parnassius apollo*). Jego kolorowany wizerunek widniał w latach 30. na legitymacjach członkowskich⁵⁹⁾.

Działalność Związku polegała w głównej mierze na organizowaniu zebrań. Każdego roku, w pierwszej połowie stycznia odbywały się w Muzeum im. Dzieduszyckich Walne Zgromadzenia, na których w części sprawozdawczo-wyborczej – zajmowano się oceną działań ustępujących i wybieraniu no-

⁵⁸⁾ Por. tab. I. Pełne wykazy członków PZE opublikowano dwukrotnie: *Spis członków P.Z.E.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1927 [wyd. 1928], t. VI, z. 3-4, s. 260-264; *Spis członków P.Z.E.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935-1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 400-404.

⁵⁹⁾ Por. fot. 3.

wych władz wykonawczych (Zarządu) oraz kontrolnych (Komisji Rewizyjnej), określano główne kierunki działań towarzystwa w rozpoczynającej się kadencji. W drugiej zaś części wygłaszano referaty naukowe o charakterze podsumowującym. Uczestniczyło w nich przeważnie 14–18 osób⁶⁰). W miesięcznych zebraniach ogólnych (oprócz lipca i sierpnia), mających również miejsce w siedzibie Związku, uczestniczyli członkowie towarzystwa mieszkający we Lwowie i okolicy (średnio po 10–15 osób). Wzorem innych towarzystw naukowych referowano na nich bieżące wyniki badań (głównie faunistycznych), demonstrowano ciekawsze lub nowe gatunki owadów, omawiano przebieg i wyniki obrad zaprzyjaźnionych towarzystw i zjazdów tematycznych, prowadzono dyskusje naukowe i na tematy ogólnoprzyrodnicze oraz podejmowano uchwały w bieżących sprawach Związku (np. ustalanie wysokości składek i kooptacje we władzach). Ogółem w dwudziestoleciu międzywojennym zorganizowano 17 Walnych Zgromadzeń⁶¹) i przeszło 150 zebrań miesięcznych. Sprawozdania z nich publikowano regularnie w „Polskim Piśmie Entomologicznym”. Przebiegu obrad ostatniego przed wojną, XVII Walnego Zebrania, które odbyło się w styczniu 1939 r., a także zebrań miesięcznych z tego roku, nie można ustalić ze względu na zaginięcie sprawozdań⁶²).

Spośród licznych uchwał podejmowanych w latach 1923–1938 na Walnych Zgromadzeniach PZE, warto przypomnieć kilka.

Na II Walnym Zgromadzeniu w 1924 r., członkowie polecieli Zarządowi „...zwrócić uwagę specjalistów, że wskazaniem jest opracowywanie monograficzne poszczególnych grup owadów krajowych (rodzin, większych rodzajów) w formie tablic analitycznych”⁶³). Chodziło tu oczywiście o klucze do oznaczania owadów, których wydawanie rozpoczęto dopiero po wojnie. Klucze w tym zakresie częściowo zapełniły wydane jeszcze przed wojną dwie części przewodników do oznaczania owadów⁶⁴) oraz monograficzne opracowanie z kluczami do oznaczania krajowych jętek⁶⁵).

⁶⁰) K. STRAWIŃSKI, *40 lat zrzeszenia...*, s. 9.

⁶¹) Zob. tab. II.

⁶²) M. MROCKOWSKI, *Krótki rys...*, s. 715.

⁶³) *Sprawozdania z Walnego Zgromadzenia i zebrań miesięcznych P.Z.E 1924 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1924, t. III, z. 1-2, s. 56.

⁶⁴) J. KINEL, A. KRASUCKI, J. NOSKIEWICZ, *Owady krajowe. Przewodnik do określania rzędów, rodzin i rodzajów*, cz. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1927; J. KINEL, R. KUNTZE, *Chrzyszczce i motyle krajowe*, Warszawa 1931.

⁶⁵) J. S. MIKULSKI, *Jętki (Ephemeroptera)*, „Fauna Słodkowodna Polski”, z. 15, Warszawa 1936.

W 1931 r. IX Walne Zgromadzenie „polecilo Zarządowi zająć się zorganizowaniem Słowiańskiego Zjazdu Entomologicznego w Polsce w możliwie najbliższej przyszłości”⁶⁶). Uchwała ta nigdy nie doczekała się realizacji.

Następny rok przyniósł m.in. uchwalenie następującego wniosku dr Tadeusza JACZEWSKIEGO: „Dla nawiązania żywszej łączności ze znajdującymi się poza Lwowem ośrodkami pracy entomologicznej w Polsce X-e Walne Zgromadzenie P.Z.E. uznaje za pożądane, by doroczne Walne Zgromadzenia P.Z.E. odbywały się od czasu do czasu w innych miastach Polski prócz Lwowa”⁶⁷). Praktyka pokazała jednak, że pierwsze Walne Zgromadzenie PZE, które odbyło się poza Lwowem, obradowało w 1947 r. we Wrocławiu.

XIII Walne Zgromadzenie (1935 r.) postanowiło „powołać do życia Sekcję entomologii stosowanej w łonie Polskiego Związku Entomologicznego” oraz „wnieść do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego memoriał w sprawie utrudnień celnych przy otrzymywaniu przesyłek materiałów naukowych z zagranicy przez członków PZE oraz przy zwrocie takichże materiałów wypożyczanych przez instytucje zagraniczne lub przez naukowców zagranicznych od członków PZE; to samo w sprawie przyborów entomologicznych”, co było istotne dla wielu członków, prowadzących wymianę materiałów naukowych⁶⁸).

XIV Walne Zgromadzenie (1936 r.) uchwaliło poszerzenie składu Zarządu o przedstawiciela Sekcji Entomologii Stosowanej, co nastąpiło jeszcze w styczniu, zaraz po rejestracji statutu⁶⁹).

Po śmierci prof. MOKRZECKIEGO (3 marca 1936 r.), na XV Walnym Zgromadzeniu w 1937 roku, członkowie wybrali nowego przewodniczącego, którym został prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI⁷⁰ – zastępca przewodniczącego od śmierci prof. ŁOMNICKIEGO (14 kwietnia 1931 r.)⁷¹).

W omawianym okresie dwukrotnie dokonano zmiany statutu Związku. Po raz pierwszy w 1933 r. XI Walne Zgromadzenie uchwaliło poprawki zgłoszone przez dr JACZEWSKIEGO jeszcze w trakcie obrad poprzedniego zgro-

⁶⁶) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1931 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1931, t. X, z. 1, s. 90.

⁶⁷) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1932 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1932 [druk 1933], t. XI, z. 1-4, s. 135.

⁶⁸) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1935 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 375.

⁶⁹) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1936 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 381.

⁷⁰) Zob. fot. 4.

⁷¹) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1937 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937–1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 298; T. RIEDL, op. cit., s. 246.

Fot. (Phot.) 4. Prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (1879–1956).

madzenia „...ażeby była możliwość tworzenia oddziałów Związku poza Lwowem” oraz przez prof. dr Gustawa POLUSZYŃSKIEGO i inż. Tadeusza JAROSZA⁷²⁾. Statut ten, liczący 38 paragrafów, został zarejestrowany 26 kwietnia 1933 r., z trzema uzupełnieniami wprowadzonymi przez Urząd Wojewódzki we Lwowie⁷³⁾. Po raz drugi statut znowelizowało XIII Walne Zgromadzenie w 1935 r. na wniosek Zarządu, w związku z utworzeniem Sekcji Entomologii Stosowanej. Obejmował on już 40 paragrafów. Rejestracji trzeciej wersji statutu PZE, Wojewoda Lwowski dokonał 17 stycznia 1936 r.⁷⁴⁾ Oddziały do

⁷²⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1932 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1932 [druk 1933], t. XI, z. 1-4, s. 135; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1933 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1933 [druk 1934], t. XII, z. 1-4, s. 307; *Statut Polskiego Związku Entomologicznego zmieniony przez XI. Walne Zgromadzenie w dn. 9 stycznia 1933*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1932 [druk 1933], t. XI, z. 1-4, s. 152-159.

⁷³⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1934 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1934 [druk 1936], t. XIII, z. 1-4, s. 218.

⁷⁴⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1935 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 375; *Statut Polskiego Związku Entomologicznego zmieniony przez XIII Walne Zgromadzenie w d. 14 stycznia 1935 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 408-414.

końca dwudziestolecia międzywojennego jednak nie powstały, za to jedyna wówczas sekcja tematyczna pracowała bardzo aktywnie.

Dwukrotnie też nadano członkostwa honorowe: w 1932 r. na X Walnym Zebraniu pierwszemu Przewodniczącemu PZE, prof. dr Zygmuntowi MOKRZECKIEMU⁷⁵⁾ oraz w 1933 r., na XI Walnym Zebraniu – kierownikowi I Katedry Zoologii i Anatomii Porównawczej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, prof. dr Janowi HIRSCHLEROWI i kustoszowi Zoologisches Abteilung w Naturhistorisches Museum w Wiedniu, dr Karłowi HOLDHAUSOWI⁷⁶⁾.

Podstawowym celem działalności Polskiego Związku Entomologicznego było, jak głosił § 3 statutu, „...wszechstronne badanie (systematyka, biologia, entomologia stosowana i t. d.) owadów przede wszystkim Polski [...]”⁷⁷⁾. Realizacją tego celu zajmowali się głównie sami członkowie, będący bądź to zawodowcami, bądź też amatorami. Rola Związku w tym zakresie polegała głównie na zbliżaniu obydwu grup członków, inicjowaniu, ułatwianiu i koordynowaniu ich wspólnych badań oraz wymiany doświadczeń i różnych informacji, a niekiedy również na poszukiwaniu sponsorów i przeznaczaniu funduszy niezbędnych do prowadzenia konkretnych tematów badawczych. Badania były prowadzone w zakresie dwóch głównych gałęzi entomologii – systematycznej z faunistyką i stosowanej.

Najważniejszym kierunkiem badawczym realizowanym w Związku była bez wątpienia entomologia systematyczna. Powiązana z nią entomofaunistyka cieszyła się zaś największym wzięciem wśród członków PZE. Dlatego też głównie w drugiej dziedzinie rozwijała się ścisła współpraca zawodowców z amatorami, o co zabiegało towarzystwo. Prace badawcze prowadzono głównie w katedrach zoologicznych uniwersytetów (Kraków, Warszawa, Lwów, Wilno, Poznań), Politechnice Lwowskiej, Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, nielicznych instytutach naukowych oraz muzeach: (Polskim) Państwowym Muzeum Zoologicznym w Warszawie, Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie i Muzeum Fizjograficznym PAU w Krakowie⁷⁸⁾. Badaniami objęto niemalże wszystkie grupy systematyczne: owady

⁷⁵⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1932 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1932 [druk 1933], t. XI, z. 1-4, s. 135.

⁷⁶⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1933 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1933 [druk 1934], t. XII, z. 1-4, s. 307.

⁷⁷⁾ *Statut Polskiego Związku Entomologicznego*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 50.

⁷⁸⁾ Szerzej na ten temat pisali: K. KOWALSKA, *Zoologia*, [w:] *Zarys dziejów nauk przyrodniczych w Polsce*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1983, s. 379-399; H. SZARSKI, J. PAWŁOWSKI, *Zoologia polska w latach 1919-1953*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. V, 1918-1951, cz. II, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław [w druku], passim; J. PAWŁOWSKI, *Szkic dziejów muzealnictwa...*, passim.

bezskrzydłe *Apterygota* (Zygmunt KOŹMIŃSKI i in.), ważki *Odonata* (Józef FUDAKOWSKI, Stanisław SUMIŃSKI, Jan ZAĆWILICHOWSKI i in.), jętki *Ephemeroptera* (Józef MIKULSKI), pluskwiaki *Hemiptera* (Adam KRASUCKI, Stanisław SMRECYŃSKI sen., Konstanty STRAWIŃSKI i in.), niektóre grupy błonkówek *Hymenoptera* (Jan NOSKIEWICZ, Ryszard BŁĘDOWSKI, Kazimiera KRAIŃSKA), wiele rodzin chrząszczy *Coleoptera* (Jan KINEL, Roman KUNTZE, Witold EICHLER, Szymon TENENBAUM, Tadeusz TRELLA i in.), sieciarki *Neuroptera* s.l. (Jan ZAĆWILICHOWSKI), chruściki *Trichoptera* (Maria RACIĘCKA) i najbardziej popularnymi motylami *Lepidoptera* (Jerzy KREMKY, Marian GIEYSZTOR, Jan PRÜFFER, Jan ROMANISZYN, Fryderyk SCHILLE, Sergiusz TOLL, Witold NIESIOŁOWSKI i in.)⁷⁹⁾. Kontynuowano, rozpoczęte jeszcze w Sekcji Entomologicznej PTP im. Kopernika, badania owadów okolic Lwowa⁸⁰⁾, a także zaczęto prace lub znacznie rozszerzono ich zakres w innych regionach kraju, m.in. na Podolu i Wołyniu⁸¹⁾, w różnych częściach Małopolski⁸²⁾, na Pomorzu⁸³⁾ i Górnym Śląsku⁸⁴⁾. Rozwinięto również w znacznym stopniu prace nad syntezami fauny różnych grup owadów w skali Polski⁸⁵⁾. Cenną inicjatywą, mającą ułatwić badaczom korzystanie z rozproszonego piśmiennictwa fachowego, było rozpoczęcie w 1937 r. przez prof.

⁷⁹⁾ T. JACZEWSKI, M. MROCZKOWSKI, *Osiągnięcia polskiej entomologii systematycznej*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1971, t. XLI, z. 4, s. 725. Praca ta szerzej omawia wkład PZE w rozwój entomologii systematycznej.

⁸⁰⁾ Przykładowo: M. KŁAPACZ, *Fauna owadów okolic Lwowa. Colymbetinae – Dytistinae (Colep.)*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 4, s. 204-208; J. SCHNAIDER, *Tęgopokrywe, Korniki (Coleoptera, Ipidae) rzadsze i nowe, zebrane w l. 1934–1935 w okolicach Lwowa i na Polesiu*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 366.

⁸¹⁾ Przykładowo: J. KINEL, J. NOSKIEWICZ, *Einige Bemerkungen über die zoogeographischen Verhältnisse von Podolien und Volhynien des polnischen Anteils*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1930, t. IX, z. 3-4, s. 272-288; I. HEINRICH, *Ichneumoninae Podola*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1934, t. XIII, z. 1-4, s. 21-42.

⁸²⁾ Przykładowo: S. KARPOWICZ, *Spis luskoskrzydłych ziemi Sandomierskiej. I*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1925, t. IV, z. 2, s. 106-118; tenże, *Spis luskoskrzydłych ziemi Sandomierskiej. II*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1928 [wyd. 1929], t. VII, z. 1-4, s. 93-122; L. i M. MASŁOWSCY, *Motyle okolic Zawiercia*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1928 [wyd. 1929], t. VII, z. 1-4, s. 210-279; ciż, *Motyle okolic Zawiercia. II cz.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1929 [druk 1930], t. VIII, z. 1-4, s. 1-51.

⁸³⁾ Przykładowo: J. BEGDON, *Studja nad mrówkami Pomorza*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1932 [druk 1933], t. XI, z. 1-4, s. 57-97.

⁸⁴⁾ J. W. SZULCZEWSKI, *Notatki entomologiczne i zooecidiologiczne z powiatu lublinieckiego na Górnym Śląsku*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1931, t. X, z. 2, s. 124-141.

⁸⁵⁾ Przykładowo: J. ROMANISZYN, F. SCHILLE, *Fauna motyli Polski*, t. I, II, „Prace Monograficzne Komisji Fizjograficznej PAU”, t. VI, VII, Kraków 1929, 1930.

dr Kazimierza SIMMA prac nad katalogiem literatury entomologicznej w Polsce, w opracowaniu którego mieli pomagać członkowie Związku⁸⁶⁾.

Drugim kierunkiem badań podejmowanych przez Polski Związek Entomologiczny od początku jego istnienia była entomologia stosowana⁸⁷⁾. Ich koordynacją w ramach PZE zajmował się początkowo prof. dr Zygmunt MOKRZECKI, kierujący Związkiem i Zakładem (później Katedrą) Ochrony Lasu i Entomologii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Skierniewicach, a po nim kolejny prezes PZE i kierownik Katedry Ochrony Lasu i Entomologii Politechniki Lwowskiej – prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI wraz z dr Stanisławem MINKIEWICZEM, pełniącym m.in. od 1935 r. funkcję przewodniczącego Sekcji Entomologii Stosowanej PZE. Towarzystwo szczególnie aktywnie uczestniczyło w ogólnokrajowych programach badań nad szkodnikami upraw⁸⁸⁾. Już w 1925 r., kiedy zorganizowano finansowaną przez państwo akcję zwalczania szkodników zbóż, szczegółowy program prowadzenia badań „nad muchami zbożowymi” opracował prof. MOKRZECKI. Dr Adam KRASUCKI zajął się natomiast koordynacją terminowego zbierania próbek. Oprócz tego, entomolodzy zrzeszeni w Związku prowadzili w ramach akcji kursy praktycznego określania i zwalczania chorób i szkodników roślin w różnych ośrodkach w Polsce⁸⁹⁾. Jednym z efektów tej akcji było zorganizowanie przez komitet pod przewodnictwem Prezesa PZE, prof. MOKRZECKIEGO Konferencji Fitopatologów i Entomologów, która obradowała w dniach 13–14 lutego 1927 r. w Warszawie. Zebrani, proponując szereg przygotowanych na obrady projektów reformatorskich, zaapelowali m.in. do Sejmu o „wydanie obowiązującej na obszarze całego państwa ustawy o ochronie roślin”, a do rządu o utworzenie sieci placówek państwowej służby ochrony roślin, przy jednoczesnym upaństwowieniu i zreorganizowaniu nielicznych wówczas instytutów i stacji badawczych oraz zorganizowaniu przy nich poradni ochrony roślin i specjalnych kursów entomologiczno-fitopatologicznych. W realizacji zgłoszonych wówczas postulatów, trwającej niemal do końca okresu międzywojennego, czynny udział brali członkowie PZE, walnie przyczyniając się do powstania w Polsce nowoczesnej służby

⁸⁶⁾ Por. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1937 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937–1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 299.

⁸⁷⁾ Por. wspomnianą wcześniej uchwałę, podjętą na I Walnym Zebraniu PZE w 1923 r.

⁸⁸⁾ Udział PZE w rozwoju entomologii rolniczej w Polsce omówiony został w pracy: I. RUSZKOWSKA, R. ŁĘSKI, *Osiągnięcia entomologii rolniczej*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1971, t. XLI, fasc. 4, s. 775-802.

⁸⁹⁾ *Z entomologii praktycznej. Państwowa akcja zwalczania szkodników zbóż*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1925, t. IV, z. 2, s. 143-147.

ochrony roślin⁹⁰). Ważnym programem, nadzorowanym przez Związek, były badania szkodników owadzych plantacji buraka cukrowego, prowadzone w latach 1921–1929 przez dr KRASUCKIEGO, a finansowane (wraz z drukiem publikacji) w latach 1928–1932 przez Bank Cukrownictwa⁹¹).

Członkowie PZE poświęcali się również badaniom z zakresu entomologii leśnej (badania szkodników leśnych) w oparciu o trzy prężnie działające ośrodki badawcze: wspomniane już katedry kierowane przez prof. MOKRZECKIEGO i prof. KOZIKOWSKIEGO oraz Oddział Ochrony Lasu przy utworzonym w 1930 r. Zakładzie Doświadczalnym (od 1934 r. Instytucie Badawczym) Lasów Państwowych, którego organizatorem i szefem był prof. dr inż. Marian NUNBERG⁹².

Owocna działalność PZE w zakresie nauk stosowanych, znacznie rozwinięta przez utworzoną w 1935 r. Sekcję Entomologii Stosowanej, została uhonorowana w 1936 r. przyznaniem towarzystwu miejsca w Sekcji Lasowej Rady Nauk Ścisłych i Stosowanych. Delegatem Związku w Radzie został wybrany prof. dr Roman KUNTZE⁹³).

Z grona entomologów pracujących w Sekcji Entomologii Stosowanej PZE wyszła w 1937 r. inicjatywa opracowania polskiej nomenklatury i terminologii entomologicznej, co uchwalono na XV Walnym Zebraniu Związku, wybierając jednocześnie komitet dla opracowania projektu⁹⁴).

Prezentacji wyników badań, sprawozdawczości Związku i współpracujących z nim instytucji naukowych, recenzowaniu ważniejszych publikacji oraz informowaniu o bieżących sprawach PZE, służył jego statutowy organ periodyczny (pierwotnie kwartalnik) „Polskie Pismo Entomologiczne”, przejęty (od tomu II) od zlikwidowanej Sekcji Entomologicznej PTP im. Koperni-

⁹⁰) A. KOZIKOWSKI, *Państwowa służba ochrony roślin. (Sprawozdanie z Konferencji Fitopatologów i Entomologów w Warszawie w dn. 13–14. II. 1927)*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1926 [wyd. 1927], t. V, z. 3-4, s. 166-173; K. STRAWIŃSKI, *Kursy entomologiczno-fitopatologiczne w Warszawie*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1925 [wyd. 1926], t. IV, z. 4, s. 262-263; I. RUSZKOWSKA, R. ŁĘSKI, op. cit., passim.

⁹¹) Wyniki tych badań: A. KRASUCKI, *Szkodniki owadzie na plantacjach buraków cukrowych w połud.-wsch. Polsce w latach 1921–1928*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1928 [wyd. 1929], t. VII, z. 1-4, s. 201-206; tenże, *Szkodniki owadzie na plantacjach buraków cukrowych w połud.-wsch. Polsce w roku 1929*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1929 [druk 1930], t. VIII, z. 1-4, s. 207-210.

⁹²) Na temat wkładu PZE w rozwój nauk leśnych pisał S. KAPUŚCIŃSKI, *Osiągnięcia polskiej entomologii leśnej w okresie półwiecza*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1971, t. XLI, fasc. 4, s. 763-774.

⁹³) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1937 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937–1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 296.

⁹⁴) *Ibidem*, s. 299.

ka⁹⁵). Przez cały niemal okres międzywojenny czasopismo ukazywało się głównie dzięki uzyskiwanemu co roku „zasiłkowi” rządowemu, o który zabiegał osobiście pierwszy Przewodniczący PZE prof. MOKRZECKI⁹⁶). Dotacje te jednak rzadko pozwalały na sfinansowanie w całości jakiegoś tomu. Dlatego też Zarząd Związku utworzył tzw. fundusz wydawniczy, w skład którego wchodziły dotacje ministerialne i z rzadka otrzymywane od innych instytucji fundusze, a także duży procent kwot uzyskiwanych od członków w postaci składek i darowizn. Pomimo tych starań i ofiarnej pracy redaktora, którym przez cały czas był Jan KINEL, „PPE” często ukazywało się z opóźnieniem, a cztery ostatnie przedwojenne tomy redakcja zmuszona była wydać połączone w dwóch woluminach.

Polski Związek Entomologiczny był reprezentowany przez swoich delegatów na większości kongresów entomologicznych. Na III Międzynarodowym Kongresie Entomologicznym, który odbył się w dniach 19–25 lipca 1925 r. w Zurychu, PZE reprezentowali: dr Ryszard BŁĘDOWSKI, dr Stanisław MINKIEWICZ, Jan NOSKIEWICZ i Jan KINEL. Wygłosili oni łącznie 6 referatów⁹⁷). Na IV Kongres w sierpniu 1928 r., w Ithaca (USA, Stan Nowy Jork) wyjechał tylko dr BŁĘDOWSKI⁹⁸). W V Kongresie, połączonym z obchodami stulecia zaprzyjaźnionego ze związkiem Société entomologique de France, który odbył się w dniach 16–23 lipca 1931 r. w Paryżu, PZE reprezentował prof. dr. Stanisław SMRECZYŃSKI jun.⁹⁹) Na ostatni przed wojną, VII Międzynarodowy Kongres Entomologiczny, zorganizowany w dniach 15–20 sierpnia 1938 r. w Berlinie, pojechało 18 polskich entomologów. Oficjalnym

⁹⁵) Statutowy tytuł pisma posiadał od początku istnienia PZE brzmienie wyłącznie w języku polskim. Francuska wersja tytułu („Bulletin entomologique de la Pologne”) stanowi zatem, zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami opracowania edytorskiego naukowych wydawnictw ciągłych, jedynie nieobligatoryjny „przekład na jeden z języków kongresowych”, nie mający większego znaczenia w międzynarodowym systemie informacji naukowej. Zob.: *Statut Polskiego Związku Entomologicznego*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1923, t. II, z. 1, s. 50 (§ 4); *Statut Polskiego Związku Entomologicznego zmieniony przez XI Walne Zgromadzenie w dn. 9 stycznia 1933*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1932 [druk 1933], t. XI, z. 1-4, s. 159 (§ 33); *Statut Polskiego Związku Entomologicznego zmieniony przez XIII Walne Zgromadzenie w d. 14 stycznia 1935 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 414 (§ 35); *Zasady typowego opracowania edytorskiego naukowych wydawnictw ciągłych*, PWN, Warszawa 1964, s. 12 (p. 22 b).

⁹⁶) Zob. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1930 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1930, t. IX, z. 1-2, s. 113. Po śmierci prof. MOKRZECKIEGO (1936) towarzystwo nie otrzymywało już funduszy z tego źródła.

⁹⁷) *Sprawozdanie z III. międzynarodowego Kongresu entomologicznego*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1925, t. IV, z. 3, s. 218.

⁹⁸) M. MROCZKOWSKI, *Krótki rys...*, s. 717.

⁹⁹) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1932 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1932 [druk 1933], t. XI, z. 1-4, s. 138-140.

przedstawicielem PZE był na Kongresie prof. inż. A. KOZIKOWSKI¹⁰⁰). Poza tym członkowie reprezentowali Związek w niemal wszystkich krajowych zjazdach przyrodników, m.in.: w XII Międzynarodowym Kongresie Rolniczym w Warszawie (21–24 czerwca 1925 r.)¹⁰¹, XII Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich w Warszawie (13–16 lipca 1925 r.), na którym staraniem PZE utworzono specjalistyczną podsekcję entomologiczną w ramach sekcji przyrodniczo-rolniczej¹⁰², Zjeździe Fitopatologów i Entomologów w Warszawie (14–16 lutego 1927 r.)¹⁰³, czy w XV Zjeździe Lekarzy i Przyrodników we Lwowie (16 stycznia 1938 r.) – w obradach współorganizowanej przez PZE podsekcji entomologicznej (w ramach Sekcji Zoologicznej) pod przewodnictwem prof. KOZIKOWSKIEGO oraz w specjalnie zorganizowanej wówczas wystawie dokonań przyrodników na terenie Targów Wschodnich¹⁰⁴.

Polski Związek Entomologiczny był członkiem innych stowarzyszeń, przy czym przejął członkostwa uzyskane jeszcze przez Sekcję Entomologiczną. Poza wymienionym już Verein für schlesische Insektenkunde we Wrocławiu, m.in. w 1927 r. PZE przystąpił do Związku Polskich Towarzystw Naukowych we Lwowie, którego głównym celem było „zapoznanie społeczeństwa polskiego i zagranicy z całokształtem aktywności naukowej miasta Lwowa oraz koordynacja tej działalności”¹⁰⁵). Natomiast w 1928 r. Związek został człon-

¹⁰⁰ M. MROCKOWSKI, *Krótki rys...*, s. 717-718.

¹⁰¹ Z. MOKRZECKI, *Entomologia na XII Międzynarodowym Kongresie Rolniczym w Warszawie*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1925 [wyd. 1926], t. IV, z. 4, s. 258-260.

¹⁰² K. STRAWIŃSKI, *Obrady entomologiczne na XII Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich w Warszawie w r. 1925*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1925 [wyd. 1926], t. IV, z. 4, s. 260-262.

¹⁰³ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1927 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1927, t. VI, z. 1-2, s. 176-177. Zjazd ten obradował bezpośrednio po Konferencji Fitopatologów i Entomologów, o której wcześniej wspomiano.

¹⁰⁴ Na wystawie zjazdowej Związek zaprezentował „...11 gablot owadów brazylijskich z daru członka inż. BIEŻANKI oraz komplet Polskiego Pisma Entomologicznego i próbki torfonu”, zaś „...p. GROLLÉ motyle i chrząszcze egzotyczne w 80 przeszło pudełkach; p. DWORSKI hodowlę 3 gatunków żywych gąsienic i tablicę poczwarek mimetycznych, zakonserwowanych wraz z środowiskiem swoim każda; p. JAROSIEWICZ 3 gabloty, w których zestawil skalę zmienności ubarwienia kilku gatunków motyli; p. PRZETOCKI zbiór motyli krajowych”, *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1938 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937–1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 301-302.

¹⁰⁵ K. KORZON, *Związek Polskich Towarzystw Naukowych we Lwowie*, [w:] *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. II, *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*, cz. 2, Biblioteka PAN w Warszawie, Warszawa 1994, s. 49-50. Decyzję w tej sprawie podjęło V Walne Zgromadzenie w dniu 3 stycznia 1927 r. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1927 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1927, t. VI, z. 1-2, s. 176-177.

kiem utworzonej w styczniu tego roku Ligi Ochrony Przyrody¹⁰⁶), co w pewnym stopniu wpłynęło na ożywienie badań faunistycznych i ekologicznych na terenach chronionych lub planowanych do ochrony¹⁰⁷).

Szeroko zakrojoną współpracę podjęto z Wołyńskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk w Łucku w zakresie badań entomologicznych, koordynowanych przez Komisję Przyrodniczą WTPN. Wyniki prac badawczych na Wołyniu, a zwłaszcza w specjalnie utworzonej wspólnymi siłami stacji doświadczalnej w Siekierzycach pod Kiwercami oraz w pracowni przyrodniczej w Gimnazjum Państwowym Łucku, prezentowano na zebraniach Związku we Lwowie¹⁰⁸).

Władze PZE utrzymywały przyjazne stosunki z wieloma stowarzyszeniami ogólnymi i przyrodniczymi, m.in. z Polską Akademią Umiejętności, Towarzystwem Naukowym Warszawskim, Towarzystwem Naukowym we Lwowie, Polskim Towarzystwem Przyrodników im. Kopernika i powstałym w 1937 r. Polskim Towarzystwem Zoologicznym, czemu sprzyjało wspólne członkostwo wielu osób. Przyjazne stosunki łączyły PZE również ze wspomnianym już Societé entomologique de France, czy Entomological Society of London¹⁰⁹). Ponadto staraniem Jana NOSKIEWICZA, pełniącego funkcję bibliotekarza i innych członków, systematycznie zwiększano w bibliotece wymianę „PPE”, która w 1937 r. objęła 77 tytułów czasopism zagranicznych wydawanych przez wszystkie ważniejsze towarzystwa i instytuty entomologiczne z całego niemal świata (m.in. British Museum) i 10 periodyków krajowych oraz liczne publikacje zwarte¹¹⁰). W dużej mierze wymiana dobrze redagowanego organu Związku wpłynęła na pozytywny wizerunek PZE w świecie nauki.

W 1924 r. powstało w Poznaniu Towarzystwo Entomologiczne, będące kontynuacją Entomologischer Verein Posen. Inicjatorem jego założenia i pierwszym przewodniczącym był miejscowy nauczyciel TRYNKA, a sekreta-

¹⁰⁶ Por. A. LEŃKOWA, *Zarys historii ochrony przyrody*, [w:] *Ochrona przyrody i kształtowanie środowiska przyrodniczego* pod red. W. MICHAJŁOWA i K. ZABIEROWSKIEGO, PWN, Warszawa – Kraków, s. 169; *Komunikaty*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1927, t. VI, z. 1-2, s. 183.

¹⁰⁷ Przykładowo: J. J. KARPIŃSKI, *Korniki (Ipidae) Puszczy Białowieskiej*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1931, t. X, z. 1, s. 18-39.

¹⁰⁸ J. KURJATA, *Wołyńskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk*, [w:] *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. II, *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*, cz. 2, Biblioteka PAN w Warszawie, Warszawa 1994, s. 47.

¹⁰⁹ Por. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1934 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1934 [druk 1936], t. XIII, z. 1-4, s. 218.

¹¹⁰ Por. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1938 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937-1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 302.

rzem Jerzy Wojciech SZULCZEWSKI. Stowarzyszenie to nie stanowiło konkurencji dla PZE. Wobec braku oddziałów terenowych w PZE, w dużym stopniu uzupełniało działalność Związku w Wielkopolsce, skupiając głównie entomologów-amatorów i regularnie organizując posiedzenia naukowe. W 1924 r. zrzeszało 9, a w następnym – już 24 członków. Towarzystwo Entomologiczne w Poznaniu w 1925 r. zostało przyjęte do PZE na prawach członka-korporanta. Do 1939 r. działało pod prezesurą dr Antoniego LINKE, zrzeszając w najlepszych latach do 30 osób. Prowadziło własną bibliotekę i pracownię, założoną przez P. MATERNE, której zadaniem było dostarczanie członkom przyborów entomologicznych¹¹¹).

Członkami-korporantami PZE zostawały również placówki naukowo-badawcze oraz szkoły, np. w 1937 r. – Państwowa Szkoła Ogrodnicza w Wólce Kapitańskiej k. Lwowa. W ramach Sekcji Entomologii Stosowanej pracowały wówczas: Dział Szkodników Roślin Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, Stacje Ochrony Roślin w Kielcach, Lublinie, Poznaniu, Wilnie i Łucku oraz Zakład Pszczelarstwa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie¹¹²).

Stałą współpracę podjęły ze Związkiem instytucje kierowane przez dwóch pierwszych przewodniczących PZE – Zakład Ochrony Lasu i Entomologii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Skierniewicach i Zakład Ochrony Lasu i Entomologii Politechniki Lwowskiej. Sprawozdania z działalności tych placówek ukazywały się na łamach „PPE”¹¹³).

Przyjazne stosunki łączyły władze Związku z ordynatem Włodzimierzem DZIEDUSZYCKIM jun., dzięki czemu PZE mógł korzystać z gościny w gmachu Muzeum im. Dzieduszyckich, uzyskując w bezpłatne użytkowanie pomieszczenia na bibliotekę i zbiory, a także możliwość organizowania walnych zgromadzeń i comiesięcznych zebrań naukowych. W zamian muzeum otrzymywało kolekcje owadów, darowanych przez wielu członków Związku i użyczało miejsca w „Polskim Piśmie Entomologicznym” dla sprawozdań

¹¹¹) J. W. SZULCZEWSKI, *Sprawozdanie roczne Towarzystwa Entomologicznego w Poznaniu. R. 1925*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1925 [wyd. 1926], t. IV, z. 4, s. 257-258; M. MROCZKOWSKI, *Krótki rys...*, s. 715; K. STRAWIŃSKI, *40 lat zrzeszenia...*, s. 8-9.

¹¹²) *Spis członków PZ.E.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935-1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 400-404.

¹¹³) Przykładowo: Z. MOKRZECKI, *Sprawozdanie z działalności Zakładu Ochrony lasu i Entomologii w Skierniewicach*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1927 [wyd. 1928], t. VI, z. 3-4, s. 265-325; A. KOZIKOWSKI, *Entomologia lasowa na VII międzynarodowym kongresie leśnych zakładów badawczych w Sztokholmie*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1929 [druk 1930], t. VIII, z. 1-4, s. 249-256.

z działalności i wyników badań prowadzonych przez pracowników tej placówki¹¹⁴⁾.

Zarząd Polskiego Związku Entomologicznego dbał o zaspokajanie potrzeb członków stowarzyszenia, związanych z działalnością owadoznawczą. Ułatwiał kontakty i wymianę doświadczeń między amatorami i zawodowcami; oferował „Polskie Pismo Entomologiczne” w ramach składki, w którym każdy członek miał możliwość publikowania wyników swoich badań; zapewniał bieżącą informację o najnowszej literaturze fachowej i pomocniczej; umożliwiał wypożyczenie książek i czasopism z biblioteki Związku; pośredniczył w zakupie piśmiennictwa i sprzętu entomologicznego; pomagał w uzyskiwaniu funduszy na badania naukowe. Dzięki temu, PZE stanowił atrakcyjną dla wielu entomologów organizację, dzięki której pod opieką zawodowców mogli się rozwijać amatorzy i przyszli naukowcy. Niestety, stosunkowo wysoka składka roczna w dwudziestoleciu międzywojennym¹¹⁵⁾ powodowała, że większość amatorów nie mogła sobie pozwolić na członkostwo w Związku. Stąd też tak mało niezamożnych osób wstępowało do PZE, choć wiadomo, że wśród nich znajdowali się liczni zapaleńcy, którzy kolekcjonowali i wytrwale badali owady, zwłaszcza motyle i chrząszcze¹¹⁶⁾.

Członkowie, doceniając dbałość Zarządu o rozwój stowarzyszenia i ich potrzeby, dokonywali częstych darowizn pieniężnych i rzeczowych, wśród których najwięcej znalazło się książek i czasopism, przeznaczonych dla biblioteki. Najcenniejsza była jednak kolekcja owadów, ofiarowana stowarzyszeniu w 1934 r. przez inż. Czesława BIEŻANKĘ, obejmująca okazy zebrane przez niego i Ojców Misjonarzy w Guarami w Brazylii. Zapoczątkowała ona własny zbiór PZE, na którego urządzenie zakupiono natychmiast niezbędne

¹¹⁴⁾ Por. J. KINEL, *Prace konserwatorskie, wykonane w dziale entomologicznym Muzeum im. Dzieduszyckich w ll. 1936–1937*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937–1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 278-282.

¹¹⁵⁾ Wysokość rocznej „wkładki” członkowskiej w okresach stabilizacji ekonomicznej kształtowała się powyżej 5 zł (np. w 1925 r. – 8 zł), stanowiąc ok. 2/3 wartości prenumeraty „PPE” dla nieczłonków. Powodowało to częste zaleganie członków z opłacaniem składek, których Zarząd skreślał po 3 latach niepłacenia. W styczniu 1935 r. zaległości w opłatach składek wynosiły 2.000 zł, a w tym samym miesiącu 1938 r. – 2.453 zł, czyli prawie połowę wszystkich dochodów PZE w 1937 r. [!]. Por. *Komunikaty Zarządu*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1924 [druk 1925], t. III, z. 4, s. 190; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1935 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935-1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 375; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1936 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935-1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 381; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1938 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937-1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 302.

¹¹⁶⁾ Przeszło 3/4 przedwojennych członków PZE stanowili naukowcy, urzędnicy, inżynierowie i nauczyciele, a więc osoby dobrze uposażone. Por. *Spis członków P.Z.E.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1927 [wyd. 1928], t. VI, z. 3-4, s. 260-264; *Spis członków P.Z.E.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 400-404.

materiały¹¹⁷⁾. Preparacji zbioru BIEŻANKI oraz opieki nad kolekcją Związku podjął się inż. Stanisław KAPUŚCINSKI¹¹⁸⁾.

Podobnie, jak Sekcja Entomologiczna, PZE prowadził rozsądną i oszczędną politykę finansową. Nawet w najtrudniejszym okresie kryzysu ekonomicznego (1930–1936) udawało się odkładać pewne kwoty na rok następny. Najgorszym rokiem był 1933, kiedy towarzystwo uzyskało zaledwie 2000 zł przychodów¹¹⁹⁾, najlepszym zaś 1929, kiedy miało w dyspozycji 14.500 zł¹²⁰⁾. Dochody PZE w okresie międzywojennym obejmowały: składki członkowskie, zasiłki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (1923–1937)¹²¹⁾, Kasy Pomocy dla Osób Pracujących Naukowo im. J. Mianowskiego (1924, 1938–1939), Funduszu Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego (1934, 1936, 1938–1939), Magistratu Miasta Lwowa (1927), Rady Miasta Lwowa (1928), Banku Cukrownictwa (1927–1932)¹²²⁾ i Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (1937)¹²³⁾. Natomiast rozchody dotyczyły głównie: przygotowania technicznego i druku „PPE” (co rok), obsługi biblioteki (prenumerata czasopism, zakup książek i mebli bibliotecznych – 1923–1927, 1929–1939), wydatków związanych z urządzaniem zbioru entomologicznego (1934, 1937), badań szkodników buraka cukrowego (1928–1929), a także: udziału delegacji Związku w III Międzynarodowym Kongresie Entomologicznym w Zurychu (1925)¹²⁴⁾, uroczystości związanych ze śmiercią znanych postaci (1930, 1931)¹²⁵⁾ i składek członkowskich w innych towarzystwach (1929–1939).

¹¹⁷⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1935 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 374.

¹¹⁸⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1934 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1934 [druk 1936], t. XIII, z. 1-4, s. 220.

¹¹⁹⁾ *Ibidem*, s. 219.

¹²⁰⁾ Tego roku PZE otrzymał rekordową dotację z Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w wysokości 12.500 zł. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1930 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1930, t. IX, z. 1-2, s. 113.

¹²¹⁾ Stała dotacja celowa na druk „PPE”. Zob. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1930 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1930, t. IX, z. 1-2, s. 113.

¹²²⁾ Dotacja celowa na badania szkodników buraka cukrowego i druk ich wyników w „PPE”. Zob. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1929 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1929 [druk 1930], t. VIII, z. 1-4, s. 258.

¹²³⁾ Była to dotacja celowa na biografię śp. prof. MOKRZECKIEGO (*Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1938 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937–1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 302). Biografia ta ukazała się w „PPE” w 1937 r. – J. A. CZYŻEWSKI, *Zygmunt Mokrzecki, znakomity entomolog polski*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1935–1936 [druk 1937], t. XIV-XV, s. 1-80.

¹²⁴⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1926 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne”, 1926, t. V, z. 1-2, s. 114.

¹²⁵⁾ W 1930 r. uczczono pamięć prof. Benedykta DYBOWSKIEGO, a w 1931 r. – prof. ŁOMNICZKIEGO.

Członkowie Polskiego Związku Entomologicznego w czasie II wojny światowej

Napaść hitlerowskich Niemiec na Polskę i zajęcie kresów wschodnich przez ZSRR, spowodowały zawieszenie działalności, a w następnym rzeczywistości prawnej – likwidację polskich stowarzyszeń naukowych¹²⁶). W przypadku PZE, którego siedziba mieściła się we Lwowie, sprawa miała się nieco inaczej, niż na terenach opanowanych od razu przez Niemców.

Po zajęciu Lwowa przez Armię Czerwoną w dniu 20 września 1939 r. Muzeum im. Dzieduszyckich upaństwowiono, zapewniając jednak dotychczasowym pracownikom zatrudnienie. Problemem stało się ogrzewanie pomieszczeń w zimie i działalność placówki zależała wówczas od aktualnej temperatury¹²⁷). Z powodu niemożności kontaktowania się z większością członków i w obawie przed władzami radzieckimi, PZE zmuszony był zawiesić działalność. Wkroczenie Niemców do Lwowa, co nastąpiło 30 czerwca 1941 r., spowodowało zamknięcie muzeum, lecz niektórzy pracownicy (głównie były dyrektor dr KINEL i bibliotekarz dr NOSKIEWICZ) nielegalnie przychodzili do muzeum i w miarę możliwości pracowali naukowo. Odbywało się to za cichą zgodą lwowianina Franciszka KALKUSA, który został mianowany niemieckim zarządcą placówki¹²⁸). Mimo tego, z powodu braku ogrzewania, środków do konserwacji i dezynsekcji oraz uszkodzenia budynku w czasie ofensywy radzieckiej, wiele kolekcji uległo zniszczeniu. Po ponownym wkroczeniu Armii Czerwonej (27 lipca 1944 r.) muzeum zostało przemianowane na Lvivskij Prirodoznavčij Muzej i objęte patronatem Ukraińskiej Akademii Nauk¹²⁹). Na krótko, bo do początku 1946 r., dyrektorem placówki został ponownie dr KINEL. Natomiast dr NOSKIEWICZ wykładał na Wyższych Kursach Nauczycielskich, a później na Gosudarstvennom Universitete im. Ivana Franki. W 1946 r. obaj zostali eskpatriowani, opuszczając Lwów na zawsze¹³⁰).

¹²⁶) W Generalnej Guberni wszystkie stowarzyszenia polskie zlikwidowano dekretem z sierpnia 1940 r. Jedyną Polską Akademię Umiejętności rozwiązano dopiero 28 lutego 1943 r. Zob. W. ROLBIECKI, *Społeczny ruch naukowy w Polsce w latach 1939–1951*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. V, 1918–1951, cz. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992, s. 473–474.

¹²⁷) J. PAWŁOWSKI, *Szkic dziejów muzealnictwa...*, s. 19.

¹²⁸) Muzeum im. Dzieduszyckich nie zostało zlikwidowane dzięki interwencji prof. dr Erwina STRESEMANN, prezesa Deutsche Ornithologische Gesellschaft, na prośbę ordynata Włodzimierza DZIEDUSZYCKIEGO. Sam DZIEDUSZYCKI nie miał możliwości wspierania muzeum, gdyż ordynacja została przejęta przez administrację niemiecką. J. PAWŁOWSKI, *Szkic dziejów muzealnictwa...*, s. 19.

¹²⁹) G. BRZEK, op. cit., s. 67–68.

¹³⁰) G. BRZEK, op. cit., s. 68; J. A. CZYŻEWSKI, *Noskiewicz Jan Włodzimierz (1890–1963)*, [w:] *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa 1987, s. 392; J. WIKTOR, *Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego. Historia i ludzie 1814–1994*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1997, No 1920, s. 20.

W muzeum zbiory ograniczono później do trzech działów: zoologicznego, botanicznego i geologiczno-paleontologicznego, a w ramach akcji „likwidowania śladów burżuazyjnej Polski” – zniszczono archiwum muzealne, zaś bibliotekę wywieziono na przemiał¹³¹⁾.

Podczas wojny nie wszyscy członkowie zmuszeni byli zawiesić działalność badawczą i kolekcjonerską. W stosunku do ziem polskich, znajdujących się pod okupacją niemiecką, na terenach włączonych do ZSRR życie naukowe początkowo toczyło się prawie normalnie. We Lwowie, w pierwszym okresie rządów radzieckich (1939–1941) pracowali bez przeszkód niemal wszyscy miejscowi entomologowie, m.in.: na Gosudarstvennom Universitete im. Ivana Franki (d. Uniwersytet Jana Kazimierza) wykładali prof. dr Benedykt FULIŃSKI i doc. dr hab. Jan NOSKIEWICZ¹³²⁾, w Lvivskom Veterinarijnóm Institute (d. Akademia Medycyny Weterynaryjnej) – prof. dr Gustaw POLUSZYŃSKI¹³³⁾, a w Lvivskom Politechničnom Institute (d. Politechnika Lwowska) – prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI i prof. FULIŃSKI¹³⁴⁾. W drugim okresie władzy radzieckiej, poza zmarłym w 1942 r. prof. FULIŃSKIM, prawie wszyscy powrócili na swoje dawne stanowiska, na ponownie otwartym uniwersytecie i w instytutach. Jednak na przełomie lat 1944–1945 rozpoczęła się masowa ekspatriacja i wywózki do łagrów, którymi objęto wraz z inteligencją polską większość lwowskich i wileńskich członków PZE¹³⁵⁾.

W Wilnie, po likwidacji z końcem 1939 r. Uniwersytetu Stefana Batorego, kierownik Zakładu Zoologii, prof. dr Jan PRÜFFER przeszedł do pracy w Stacji Ochrony Roślin, a później w Laboratorium Kwarantanny i Ochrony Roślin Litewskiej Republiki Radzieckiej. Wraz z nim w stacji pracował dr Borys OGIEWICZ (zmarł w kwietniu 1943 r.)¹³⁶⁾.

Pod okupacją niemiecką swoboda egzystencjalna i badawcza możliwe były jedynie po wyparciu się polskości i podpisaniu niemieckiej listy narodowościowej, stąd też tylko nieliczne grono przedwojennych członków towarzy-

¹³¹⁾ J. PAWŁOWSKI, *Szkic dziejów muzealnictwa...*, s. 19. Nie jest znany zakres zniszczeń w zbiorach będących własnością PZE, które przechowywano w Muzeum im. Dzieduszyckich.

¹³²⁾ G. BRZEK, op. cit., s. 66.

¹³³⁾ Z. EWY, *Losy Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie w latach 1939–1945*, [w:] *Lwowskie środowisko naukowe w latach 1939–1945*, pod red. nauk. I. STASIEWICZ-JASIUKOWEJ, wyd. 3 popr. i uzup., Wydawnictwo IHNOiT PAN, Warszawa, 1992, s. 80–81.

¹³⁴⁾ G. BRZEK, op. cit., s. 42; S.M. BRZOZOWSKI, *Wydział Rolniczo-Lasowy*, [w:] *Politechnika Lwowska 1844–1945*, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993, s. 486.

¹³⁵⁾ G. BRZEK, op. cit., s. 68, 150.

¹³⁶⁾ *Ibidem*, s. 108, 132.

stwa oficjalnie i bez przeszkód kontynuowało rozpoczęte wcześniej prace¹³⁷⁾. Istniała również druga grupa członków PZE, którzy, pozostając nadal Polakami, mogli pracować na mniej eksponowanych stanowiskach. We Lwowie, wcielonym do Generalnej Guberni, od kwietnia / maja 1942 r. zatrudnienie uzyskiwała większość polskich naukowców (w tym prawie wszyscy lwowscy członkowie PZE) pracujących wcześniej w radzieckich instytutach, przekształconych teraz w niemieckie wyższe szkoły zawodowe: Staatliche Medizinisch-Naturwissenschaftliche Fachkurse, Staatliche Tierärztliche Fachkurse (prof. POLUSZYŃSKI)¹³⁸⁾, i Staatliche Technische Fachkurse (później Forstwirtschaftliche Fachkurse; prof. KOZIKOWSKI, dr Adam KRASUCKI)¹³⁹⁾ oraz w Instytucie Badań Tyfusu Plamistego prof. dr Rudolfa WEIGLA (m.in. doc. NOSKIEWICZ i dr Stanisława SŁOWIKOWSKA)¹⁴⁰⁾. Poza tym w Puławach działał pod niemieckim kierownictwem Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego, gdzie oprócz dr KÉLERA w Dziale Entomologii pracował doc. dr Stanisław MINKIEWICZ¹⁴¹⁾. W Warszawie początkowo funkcjonowało w ograniczonym zakresie Państwowe Muzeum Zoologiczne, którego kierownikiem pozostał do marca 1940 r. doc. dr Tadeusz JACZEWSKI¹⁴²⁾. Natomiast w Krakowie, w Naturwissenschaftliches Museum (d. Muzeum Fizjograficzne PAU) pracowali m.in. prof. dr Jan STACH, doc. dr Józef FUDAKOWSKI i doc. dr Roman WOJTUSIAK (dwaj ostatni dopiero po zwol-

¹³⁷⁾ W czasie okupacji hitlerowskiej pracowali naukowo jako Niemcy m.in.: prof. dr Jan HIRSCHLER (Kaiser Wilhelm Institut für Biologie w Berlinie - Dahlem), prof. dr Władysław SZELIGA-MIERZEYEWSKI (Zoologisches Institut der Reichsuniversität Posen i Zoologisches Museum w Poznaniu), dr Stefan KÉLER (Zakład Ochrony Roślin b. PINGW w Puławach – jeszcze jako Polak, a od 1944 w Naturschutzgebiet Glaushau – już jako Niemiec), dr Sergiusz hr. TOLL (Schlesisches Grenzlandmuseum w Bytomiu). G. BRZEK, op. cit., s. 16, 63; H. SZARSKI, J. PAWŁOWSKI, op. cit., s. 51 mps; T. B. HADAŚ, *Stulecie badań lepidopterologicznych w Lesie Segieckim (1896–1996)*, „Acta entomologica silesiana” 1996 [druk 1997], vol. IV, No. 1-2, s. 31.

¹³⁸⁾ Z. EWY, op. cit., s. 81, 88.

¹³⁹⁾ G. BRZEK, op. cit., s. 59; R. SZEWAŁSKI, *Politechnika Lwowska w latach wojny i okupacji (1939–1945)*, [w:] *Lwowskie środowisko naukowe w latach 1939–1945*, pod red. nauk. I. STASIEWICZ-JASIUKOWEJ, wyd. 3 popr. i uzup., Wydawnictwo IHNOiT PAN, Warszawa, 1992, s. 24-26; S. M. BRZOSOWSKI, op. cit., s. 486.

¹⁴⁰⁾ G. BRZEK, op. cit., s. 25; J. A. CZYŻEWSKI, *Noskiewicz...*, s. 392.

¹⁴¹⁾ J. A. CZYŻEWSKI, *Minkiewicz Stanisław Piotr (1877–1944)*, [w:] *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa 1987, s. 373.

¹⁴²⁾ JACZEWSKI zrezygnował wtedy z kierownictwa muzeum w związku ze wprowadzonym przez Niemców zakazem prowadzenia badań naukowych i ograniczeniem liczby pracowników. K. KOWALSKA, *Jaczeński Franciszek Tadeusz Antoni (1899–1974)*, [w:] *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa 1987, s. 220.

nieniu z obozu)¹⁴³⁾, a w powstałym w czasie okupacji Głównym Oddziale Leśnym przy Generalnym Gubernatorstwie – dr inż. Marian NUNBERG¹⁴⁴⁾. Wielu entomologów brało również udział w tajnym nauczaniu.

Wojna zdziesiątkowała szeregi ostatniego przed wojną Zarządu i Komisji Rewizyjnej PZE. Zmarli wówczas: dr Michał ŚWIĄTKIEWICZ (zastępca przewodniczącego), radca Franciszek BEDRNIK (skarbnik), dr Stanisław MINKIEWICZ (przedstawiciel Sekcji Entomologii Stosowanej) oraz Alfred FALKOWSKI i Jan ROMANISZYN (członkowie Komisji Rewizyjnej)¹⁴⁵⁾. Działalność pozostałych członków Zarządu w czasie wojny omówiono powyżej. Warto jednak dodać kilka szczegółów i uzupełnień odnośnie ich losów bezpośrednio po wojnie. Przewodniczący Związku, prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI w okresie okupacji niemieckiej działał również jako wykładowca wśród jeńców wojennych, a w latach 1944–1945 organizował Instytut Leśny we Lwowie. W styczniu 1945 r. został wywieziony do obozu w Krasnodonie, z którego powrócił w końcu tego roku do kraju, osiedlając się w Poznaniu. Tam zorganizował od podstaw i kierował do śmierci (1956 r.) Katedrą Ochrony Lasu na Wydziale Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego¹⁴⁶⁾. Dr Tadeusz JACZEWSKI (zastępca przewodniczącego) po rezygnacji z kierownictwa Państwowym Muzeum Zoologicznym w Warszawie, nadal pracował tam nieoficjalnie i prowadził tajne nauczanie na Uniwersytecie Warszawskim, będąc członkiem Tajnej Organizacji Wojskowej i Kedywu. W 1944 r. brał udział w powstaniu warszawskim, a po jego upadku przebywał w oflagach. W drugiej poł. 1945 r. był członkiem Zarządu Centrali Szkolnictwa Polskiego w Niemczech, a następnie oficerem w Polskiej Misji Repatriacyjnej. Po powrocie do kraju, w grudniu 1946 r. został docentem na Uniwersytecie Warszawskim¹⁴⁷⁾. Dr Jan KINEL, pełniący przed wojną funkcję sekretarza, bezpośrednio po ekspatriacji przybył do Wrocławia, gdzie został kustoszem uniwersyteckiego Muzeum Zoologicznego¹⁴⁸⁾. Bibliotekarz PZE, dr hab. Jan NOSKIEWICZ po ekspatriacji otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego systematyki zwierząt i zoogeografii na Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu¹⁴⁹⁾. Losy Józefa GROLLÉ, będącego członkiem Komisji Rewizyjnej PZE, nie są znane.

¹⁴³⁾ J. PAWŁOWSKI, *Szkic dziejów muzealnictwa...*, s. 17.

¹⁴⁴⁾ G. BRZEK, op. cit., s. 61.

¹⁴⁵⁾ *Członkowie Polskiego Związku Entomologicznego zmarli lub polegli w ubiegłym 10-leciu*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 3-4.

¹⁴⁶⁾ S. M. BRZOSOWSKI, op. cit., s. 486.

¹⁴⁷⁾ K. KOWALSKA, *Jaczewski...*, s. 220.

¹⁴⁸⁾ J. WIKTOR, op. cit., s. 20.

¹⁴⁹⁾ J. A. CZYŻEWSKI, *Noskiewicz...*, s. 392.

Ogółem, podczas wojny poległo, bądź zostało zamordowanych 11 członków PZE (5,5% stanu osobowego z końca 1937 r.)¹⁵⁰⁾, a dalszych 22 zmarło śmiercią naturalną¹⁵¹⁾.

Restytucja Polskiego Związku Entomologicznego po II wojnie światowej i ostatnie lata jego niezależności (1947–1951)

Wobec utraty przez Polskę Lwowa i „odzyskania” Wrocławia, w którym zaistniał we wrześniu 1945 r. polski uniwersytet z przekształcenia niemieckiego Schlesische Friedrich-Wilhelms-Universität¹⁵²⁾, wiadomym było, że w wyniku ekspatriacji do nadodrzańskiej metropolii przeprowadzi się większość ocalałych z pożogi wojennej naukowców lwowskich¹⁵³⁾, a z nimi przedwojenne towarzystwa naukowe. Zniszczenia wojenne i związane z tym trudności lokalowe, nękające osadników i instytucje we Wrocławiu, a także późne powroty do kraju członków Zarządu, nie pozwalały jednak na szybkie odrodzenie się działalności PZE. Na domiar złego, następował bardzo niebezpieczny i niekorzystny dla dawnych korporacji okres etatyzacji społecznych instytucji naukowych, który początkowo zaowocował m.in. przyznaniem w 1947 r. Ministerstwu Oświaty prawa do „likwidowania nie wykazujących czynności towarzystw naukowych”¹⁵⁴⁾. Zapewne widmo zaprzepaszczenia owocnego dorobku stowarzyszenia stanowiło powód zwołania naprędce pierwszego po wojnie, XVIII Walnego Zgromadzenia PZE, które odbyło się 12 maja 1947 r. na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego¹⁵⁵⁾. Prawdopodobnie głównym jego celem było pokazanie władzom,

¹⁵⁰⁾ Byli to: Antoni BARTOSZYŃSKI, dr Henryk CISZKIEWICZ, inż. Antoni KŁOS, dr Zygmunt KOŹMIŃSKI, dr Roman KUNTZE, Ludwik MASŁOWSKI, inż. Witold Jan PAWŁOWICZ, dr Wacław ROSZKOWSKI, dr Michał Stanisław SUMIŃSKI, dr Szymon TENENBAUM i dr Stefan BLANK WEISBERG. *Członkowie Polskiego Związku Entomologicznego zmarli lub polegli w ubiegłym 10-leciu*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 3-4; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1938 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1937–1938 [druk 1939], t. XVI-XVII, s. 301.

¹⁵¹⁾ *Członkowie Polskiego Związku Entomologicznego zmarli lub polegli w ubiegłym 10-leciu*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 3-4.

¹⁵²⁾ J. FIEMA, *Organizacja*, [w:] *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–1955*, t. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1959, s. 26.

¹⁵³⁾ Spośród lwowskich entomologów do Wrocławia przenieśli się m.in.: mgr Stanisław CHUDOBA, dr Jan KINEL, dr Adam KRASUCKI, prof. dr Jan NOSKIEWICZ, prof. dr Gustaw POLUSZYŃSKI, inż. Jan ROMANISZYN i mgr Włodzimierz ROMANISZYN. T. RIEDL, op. cit., s. 246.

¹⁵⁴⁾ P. HÜBNER, *Polityka naukowa w Polsce w latach 1944–1953. Geneza systemu*, t. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992, s. 368.

¹⁵⁵⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1947 r. XVIII Walne Zgromadzenie*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 116-117.

że Związek istnieje i rozpoczyna właśnie działalność. O tym, że był to odruch ratunkowy, a towarzystwo nie miało jeszcze możliwości podjęcia normalnej działalności w zniszczonym Wrocławiu, świadczy późniejszy (roczny) brak zebrań miesięcznych¹⁵⁶⁾, zaplanowanie drugiego po wojnie Walnego Zebrania dopiero na 1949 r.¹⁵⁷⁾ oraz opóźniająca się jego rejestracja¹⁵⁸⁾.

Na XVIII Walnym Zgromadzeniu, któremu przewodniczył prof. KOZIKOWSKI, podjęto kilka uchwał. Najważniejsza z nich brzmiała następująco: „Ośmnaste Walne Zgromadzenie Polskiego Związku Entomologicznego stwierdza, że działalność Związku jest z dniem dziesiątym wznowiona i to we wszystkich tych kierunkach, co przed wojną. Na siedzibę Związku wybiera się miasto Wrocław na wniosek grupy członków tu zamieszkałych. W.Z. zleca Zarządowi, który ma być wybranym, przeprowadzenie odnośnych zmian w statucie i zarejestrowanie Związku w Dolnośląskim Urzędzie Wojewódzkim”. Postanowiono także „kontynuować wydawnictwo periodyku związkowego pod niezmienioną nazwą i w tej samej formie” oraz „przeprowadzić ewidencję zbiorów entomologicznych w kraju i zwrócić się z apelem do entomologów o nadsyłanie wiadomości dotyczących przedwojennych zbiorów w całym kraju”. W wyborach 20 uczestników zebrania wyłoniło pierwszy powojenny Zarząd z prof. inż. Aleksandrem KOZIKOWSKIM jako przewodniczącym, doc. dr. Tadeuszem JACZEWSKIM (I zastępcą), dr Janem KINELEM (II zastępcą), prof. dr Janem NOSKIEWICZEM (bibliotekarzem), dr Stanisławem CHUDOBA (sekretarzem), mgr Eugenią RADECKĄ (skarbnikiem) i prof. dr Konstantym STRAWIŃSKIM (przewodniczącym Sekcji Entomologii Stosowanej), a także Komisję Rewizyjną (prof. dr Józef HELLER, prof. dr Gustaw POLUSZYŃSKI, dr Jan STACH)¹⁵⁹⁾. Następnie na wniosek dr Jana RUSZKOWSKIEGO, zebrani zobowiązali Zarząd do podjęcia kroków „...celem wydania klucza do oznaczania gatunków gospodarczo ważnych”¹⁶⁰⁾. Na posiedzeniu nowego Zarządu Związku, odbytym zaraz po zamknięciu obrad Walnego Zgromadzenia „...starania o uzyskanie zasiłku na wydawnic-

¹⁵⁶⁾ Pierwsze po wojnie zebranie miesięczne PZE odbyło się dopiero 4 kwietnia 1948 r. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1948 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1949], t. XVIII, z. 2-4, s. 432.

¹⁵⁷⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1947 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 117.

¹⁵⁸⁾ W 1949 r. „Urgowano Woj. Radę Narodową w sprawie legalizacji Związku, oraz zgłoszono istnienie Związku w M. Radzie Narodowej we Wrocławiu.” *Sprawozdanie z zebrań P.Z.E. w r. 1950*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1950 [druk 1951], t. XX, s. 119.

¹⁵⁹⁾ Zob. tab. II.

¹⁶⁰⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1947 r. XVIII Walne Zgromadzenie*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 116-117.

two Polskiego Pisma Entomologicznego przekazano Komitetowi Redakcyjnemu, który wyłoniono w osobach doc. A. JACZEWSKIEGO, dra KINELA, prof. NOSKIEWICZA i prof. STRAWIŃSKIEGO z tym, że redaktorem jest KINEL¹⁶¹).

Polski Związek Entomologiczny był zmuszony rozpoczynać działalność od nowa, odszukać dawnych członków i pozyskać nowych. Utracił całość zasobów bibliotecznych, archiwum, zbiory подарowane przez dr BIEŻANKĘ, a także zapasy ostatnich tomów „PPE” i maszynopisy artykułów przeznaczonych do druku. Dzięki zrozumieniu dziekana Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr Kazimierza SEMBRATA, stowarzyszenie uzyskało siedzibę w gmachu Instytutu Zoologicznego¹⁶²).

Ważnym zadaniem, stojącym przed Związkiem, było również rozszerzenie badań o nowe dla nauki polskiej terytorium, zwane Ziemiami Odzyskanymi, na których (z czego w pełni zdawano sobie sprawę) „...działalność entomologiczna od dawnych lat rozwijała się intensywnie w kierunku naukowym, gospodarczym i popularyzatorskim, mając oparcie w szerokich kołach zwolenników”. Członkowie Zarządu Związku jednak słusznie podkreślali: „Przynosimy tu obecnie swój własny dorobek, który daje rękojmię, że zdołamy w miejsce zniszczonych stworzyć własne warsztaty”¹⁶³).

Zebrania miesięczne zainaugurowano 4 kwietnia 1948 r. w sali im. prof. dr Romana KUNTZEGO, co miało symbolizować ciągłość tradycji przed- i powojennego PZE. Zebrani pod przewodnictwem prof. KOZIKOWSKIEGO przez powstanie uczcili pamięć członków zmarłych i poległych w czasie wojny, a następnie wysłuchali pierwszego po wojnie referatu prof. NOSKIEWICZA pt. *Dodatki do fauny Gąsieniczników (Ichneumonidae) Śląska*. W ten oto sposób zapoczątkowano badania Związku nad entomofauną byłego niemieckiego Śląska¹⁶⁴).

Pierwszy zeszyt XVIII tomu „Polskiego Pisma Entomologicznego” ukazał się w czerwcu 1948 r. dzięki dotacji otrzymanej z Prezydium Rady Ministrów i Ministerstwa Oświaty. Znalazły się w nim m.in. lista zmarłych i poległych członków oraz spis 134 członków ocalałych z pożogi wojennej, jak i no-

¹⁶¹) Ibidem, s. 117.

¹⁶²) Ibidem, s. 116; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1949*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1949, t. XIX, z. 1-2, s. 98. W budynku tym pracowali doc. KINEL i prof. NOSKIEWICZ.

¹⁶³) *W dziesięciolecie*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 1-2.

¹⁶⁴) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. 1948 r.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1949], t. XVIII, z. 2-4, s. 432.

woprzyjętych¹⁶⁵). Zgodnie z przedwojenną tradycją, ustaloną przez dr KINELA i zaleceniem XVIII Walnego Zebrania, „PPE” ukazywało się w niezmiennym układzie. Jak dawniej, baczna uwagę zwracano na szczegółowość publikowanych sprawozdań z walnych zgromadzeń i zebrań miesięcznych oraz poprawność streszczeń sporządzanych nadal w językach kongresowych.

Związek szybko odzyskiwał dawne znaczenie. Wzrastała liczba członków. W 1948 r. przyjęto 46 nowych członków, w 1949 r. – 40, a w 1950 r. – 60¹⁶⁶). Prof. NOSKIEWICZ zajął się już w 1948 r. tworzeniem nowej biblioteki towarzystwa, rozsyłając „PPE” do 76 pokrewnych towarzystw na świecie¹⁶⁷). Podjęto współpracę z Polskim Towarzystwem Zoologicznym, w ramach której zorganizowano wspólne zebranie naukowe, a także porozumiano się z Wrocławskim Towarzystwem Naukowym¹⁶⁸). Z inicjatywy prof. KOZIKOWSKIEGO, 14 lutego 1949 r. w Poznaniu został założony pierwszy oddział PZE. Jego przewodniczącym wybrano dr Bohdana KIEŁCZEWSKIEGO¹⁶⁹).

Jednak równie prędko następowały zmiany, spowodowane etatyzacją, ideologizacją i sowietyzacją nauki. Pierwszą jaskółką nowych, socjalistycznych czasów, było uroczyste zebranie miesięczne, zorganizowane przez Zarząd w dniu 21 września 1949 r., w ramach miesiąca przyjaźni polsko-radzieckiej¹⁷⁰). Przed zebranymi licznie gośćmi, doc. KINEL wygłosił zagajenie, w którym zawarł jedną z głównych myśli etatystycznych: „Pod wpływem olbrzymich przemian, jakie dokonały się w ustroju społecznym byłego imperium rosyjskiego na skutek rewolucji październikowej a obecnie dokonują się i umacniają w krajach demokracji ludowej, praca naukowa również zmieniła swe formy i założenia. Cechuje ją daleko posunięta zespolowość, plano-

¹⁶⁵) *Członkowie Polskiego Związku Entomologicznego zmarli lub polegli w ubiegłym 10-leciu*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 3-4; *Spis członków Pol. Związku Entomologicznego*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1939–1948 [druk 1948], t. XVIII, z. 1, s. 124-127.

¹⁶⁶) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1949*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1949, t. XIX, z. 1-2, s. 97; *Sprawozdanie z zebrań P.Z.E. w r. 1950*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1950 [druk 1951], t. XX, s. 119; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1951*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1951 [druk 1952], t. XXI, z. 1-4, s. 178. Stan liczbowy członków ilustruje tab. I.

¹⁶⁷) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1949*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1949, t. XIX, z. 1-2, s. 97-98.

¹⁶⁸) *Sprawozdanie z zebrań P.Z.E. w r. 1950*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1950 [druk 1951], t. XX, s. 119.

¹⁶⁹) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1949. Oddział poznański*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1949 [druk 1950], t. XIX, z. 3-4, s. 333.

¹⁷⁰) W zebraniu nie wziął udziału prof. KOZIKOWSKI, który prawdopodobnie nie popierał ideologicznych zapędów niektórych członków Zarządu.

wość i ściśle związanie z życiem nowego społeczeństwa”. Dalej stwierdził, że: „Na pierwszy plan wysuwają się nauki stosowane, dla których badania teoretyczne stanowią niezbędną podwalinę”. Następnie w półtoragodzinnym referacie przewodnim pt. *Rozwój entomologii radzieckiej i jej kontakty z życiem społecznym*, prof. NOSKIEWICZ „...zobrazował rozwój entomologii radzieckiej na wszystkich polach pracy entomologicznej, zarówno teoretycznej, jak i stosowanej”. W zaaranżowanej dyskusji doc. KINEL mówił o badaniach nad szarańczą wędrowną, prowadzonych pod kierunkiem L. Z. ZACHAROVA nad dolną Wołgą, podkreślając znaczenie wytyczania kierunków „racjonalnie zorganizowanej, systematycznej walki, zmierzającej do zupełnego unieszkodliwienia szkodnika”; M. HORBACZEWSKI omówił rozwój pszczelarstwa w Związku Radzieckim; prof. dr Jan RUSZKOWSKI kreślił „...niebawym rozwój organizacji ochrony roślin [...] na terytorium całego Związku”; zaś prof. dr Józef HELLER wskazał na badania z zakresu fizjologii owadów. Obrady zakończył doc. KINEL, który podkreślił, że „Polski Związek Entomologiczny będzie nadal dążyć do rozbudowy jak najliczniejszych kontaktów z entomologią radziecką”¹⁷¹). Podobne zebranie, lecz zorganizowane z mniejszym rozmachem, odbyło się 24 października 1949 r. w Oddziale Poznańskim¹⁷²).

Na XX Walnym Zgromadzeniu w 1950 r. dokonano zmian nazw funkcji w Zarządzie: „przewodniczący” na „prezes”, a „zastępca przewodniczącego” na „zastępca prezesa” oraz utworzono odrębne ciało – tzw. Wydział, którego członkami zostali przewodniczący Sekcji Entomologii Stosowanej (prof. STRAWIŃSKI) i przewodniczący oddziału w Poznaniu (dr KIEŁCZEWSKI). Natomiast na stanowisku sekretarza mgr KOZIKOWSKA zastąpiła dr CHUDOBE¹⁷³). Ponadto zezwolono na stworzenie drugiego oddziału w Warszawie, który niebawem zorganizowano staraniem członków zamieszkałych w stolicy¹⁷⁴).

¹⁷¹) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1949. Zebrania miesięczne*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1949 [druk 1950], t. XIX, z. 3-4, s. 331-332. Przyjazne kontakty z radzieckimi uczonymi rzeczywiście były utrzymywane już przed wojną. Nie były to więc przyjaźnie zawierane na zasadzie dobrowolnego przymusu. W 1927 r. członkami PZE byli m.in. V. N. LUTSHNIK, dyrektor muzeum w Sławopolu i prof. J. K. TARNANI z Charkowa. *Spis członków P.Z.E.*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1927 [wyd. 1928], t. VI, z. 3-4, s. 260-264.

¹⁷²) Referaty wygłosili wtedy: dr Sergiusz RIABININ (*Entomologia w Z.S.R.R.*) i inż. mgr Stefan ALWIN (*Najnowsza bibliografia Z.S.R.R.*). *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1949. Oddział poznański*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1949 [druk 1950], t. XIX, z. 3-4, s. 334.

¹⁷³) Zob. tab. II.

¹⁷⁴) *Sprawozdanie z zebrań P.Z.E. w r. 1950*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1950 [druk 1951], t. XX, s. 119-120.

W dniu 1 czerwca 1950 r. zorganizowano zebranie Zarządu, na którym „...na wniosek Oddziału Warszawskiego, postanowiono włączyć Związek do prac przygotowawczych do I. Kongresu Nauki Polskiej. W szczególności postanowiono rozdzielić opracowanie poszczególnych najważniejszych problemów odnośnym specjalistom, a zebrany materiał zestawiony w formie wniosków przedstawić do Podsekcji Biologii Kongresu”. Na jednym z kolejnych spotkań Zarządu ustalono natomiast, że w „PPE” „do każdej pracy musi być dołączone streszczenie w języku rosyjskim, prócz ew. streszczenia francuskiego lub angielskiego¹⁷⁵⁾. Były to kolejne decyzje, podjęte pod wpływem władz.

Wbrew wcześniejszym wypowiedziom członków Zarządu na temat konieczności rozwijania nauk stosowanych, w drugiej połowie 1950 r. z niewiadomych przyczyn zlikwidowano Sekcję Entomologii Stosowanej¹⁷⁶⁾.

Pod koniec 1950 r. zmarł doc. dr Jan KINEL, w związku z czym redakcję „PPE” XXI Walne Zgromadzenie (1951 r.) powierzyło prof. NOSKIEWICZOWI, a funkcję I zastępcy prezesa prof. RUSZKOWSKIEMU. Skarbnikiem został mgr Piotr NIEZGODZIŃSKI, a sekretarzem – mgr inż. Adam GOOS. Prof. NOSKIEWICZOWI przyznano dwóch „pomocników redaktora” – mgr Zofię KOZIKOWSKĄ i mgr inż. Władysława STROJNEGO¹⁷⁷⁾. Schorowany prof. KOZIKOWSKI nie wziął udziału w obradach, jednak ponownie został wybrany prezesem. Referat przewodni pt. *Dorobek i stan obecny entomologii polskiej oraz program prac na przyszłość* wygłosił dr Janusz NAST¹⁷⁸⁾. Stanowił on jeden z elementów opracowania przygotowywanego przez władze Związku dla potrzeb I Kongresu Nauki Polskiej. W dyskusji nad referatem podkreślano m.in. konieczność „rozpracowania planu prac w skali państwowej; [...] nawiązania kontaktu między poszczególnymi katedrami i wydziałami; [...] powiększenie ilości etatów”, oraz postulowano „wysunięcie komisji do spraw wydawnictwa Fauny Polski wraz z Towarzystwem Zoologicznym”¹⁷⁹⁾. W ciągu 1950 r. Związek po raz pierwszy przekroczył przedwojenną liczbę członków (z 1938 r.)¹⁸⁰⁾. Coraz większemu napływowi entomologów do Związku

¹⁷⁵⁾ Ibidem, s. 121-122.

¹⁷⁶⁾ M. MROCKOWSKI, *Krótki rys...*, s. 718.

¹⁷⁷⁾ Zob. tab. II.

¹⁷⁸⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1951*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1951 [druk 1952], t. XXI, z. 1-4, s. 178-180. Pozostałe zmiany we władzach PZE przedstawiono w tab. II.

¹⁷⁹⁾ *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1951*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1951 [druk 1952], t. XXI, z. 1-4, s. 178-179.

¹⁸⁰⁾ Ibidem, s. 178. Por. tab. I.

sprzyjały powstające oddziały. Trzeci z nich utworzono (początkowo nieoficjalnie) w końcu 1950 r. we Wrocławiu. Jego organizatorem został prof. dr Jan RUSZKOWSKI¹⁸¹).

W ostatnim roku samodzielności (1951), do PZE wstąpiło 29 nowych członków. We Wrocławiu odbyło się 10 zebrań, na których wygłoszono 14 referatów i 3 komunikaty oraz wyświetlono 2 filmy z zakresu entomologii stosowanej, a także zorganizowano 3 wycieczki entomologiczne. W Poznaniu zaś m.in. zorganizowano wystawę pt. *Szkodniki owadzie*¹⁸²).

XXI Walne Zgromadzenie było pierwszym, na którym „zaniechano [...] dawnego programu zjazdów, wypełnianego tradycyjnie większą liczbą referatów specjalnych, nie tworzących żadnej powiązanej całości”. Dyskutowano na nim „...o sprawach kadr entomologicznych i ich kształceniu, o potrzebie badań terenowych”, zastanawiano się nad sposobami przeniesienia uchwał plenów Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej na „teren pracy” Związku oraz udziału entomologów we wprowadzaniu ich w życie¹⁸³).

Zgromadzenie to było jednakże ostatnim, odbytym w realiach tradycyjnej struktury nauki polskiej. Już bowiem w dniach od 29 czerwca do 2 lipca 1951 r. obradował w Warszawie wyreżyserowany przez władze partyjne I Kongres Nauki Polskiej, którego celem miało być uzyskanie zgody przedstawicieli świata nauki na przeprowadzenie restrukturyzacji instytucji naukowych i utworzenie Polskiej Akademii Nauk¹⁸⁴). Ustawą z 30 października 1951 r. Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej powołał do życia PAN, zorganizowaną na wzór Akademii Nauk ZSRR, której zadaniem miało być „wszechstronne rozwijanie nauki polskiej i pogłębianie jej dorobku, współdziałanie w planowym wykorzystaniu osiągnięć naukowych dla dalszego rozwoju gospodarki i kultury narodowej oraz przyczynianie się do rozwoju postępowej myśli naukowej w świecie”¹⁸⁵).

¹⁸¹) Prof. RUSZKOWSKI został w związku z tym trzecim członkiem Wydziału. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1951*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1951 [druk 1952], t. XXI, z. 1-4, s. 178-179.

¹⁸²) *Sprawozdanie z zebrań P.Z.E. w r. 1952*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1952 [druk 1953], t. XXII, s. 365.

¹⁸³) T. JACZEWSKI, *Pogląd na osiągnięcia...*, s. 16-17.

¹⁸⁴) S. MAUERSBERG, *Nauka i szkolnictwo wyższe w latach 1939–1951*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. V, 1918-1951, cz. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992, s. 462, 465.

¹⁸⁵) T. JACZEWSKI, *Działalność Polskiego Związku Entomologicznego w oparciu o wytyczne Polskiej Akademii Nauk dotyczące planu badań szczególnie ważnych dla rozwoju gospodarki i kultury narodowej*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1955 [wyd. 1956], t. XXIV, Supl. 2, nr 2, s. 10.

W następnym roku Polski Związek Entomologiczny utracił samodzielność, dostając się na okres 40 lat pod zarząd nowej akademii. Zanim to nastąpiło, z ponownego ubiegania się o wybór zrezygnował dotychczasowy przewodniczący Związku – prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI.

Gospodarka finansami Polskiego Związku Entomologicznego w latach 1948–1951 była prowadzona zgodnie z zasadami dyktowanymi przez instytucje rządowe dotujące działalność towarzystw naukowych. Na dochody składały się w głównej mierze subwencje przeznaczone na wydawanie „PPE”: Ministerstwa Oświaty (1948–1950), Prezydium Rady Ministrów (1949) i Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki (1951), a ponadto: składki członkowskie, fundusze na wykonanie dodatkowych odbitek i prenumeraty „PPE”. Rozchody objęły w przeważającej mierze koszty przygotowania technicznego i druku „PPE”, a od 1949 r. również nieznanne dotychczas honoraria autorskie za artykuły naukowe i tłumaczenia streszczeń. Nową pozycją były również koszty organizacji walnych zebrań (od 1949 r.), co było związane ze wzrostem liczby uczestniczących w nich członków. Poza tym wydawano pieniądze na działalność sekretariatu i biblioteki (zakup książek i sprzętu bibliotecznego)¹⁸⁶. Część składek członkowskich pozostawiano na potrzeby oddziałów, które tym sposobem uzyskały ograniczoną samodzielność finansową¹⁸⁷.

SUMMARY

In 1920 in Lwów an Entomological Section was established, being a part of the Kopernik Society of Naturalists. After a 2 year activity the members dissolved the Section, and formed the Polish Entomological Union. In the two decades between the wars the presidents of the Union were Prof. dr. Zygmunt MOKRZECKI, and then Prof. eng. Aleksander KOZIKOWSKI. The Union organized assemblies and scientific meetings within systematic and applied entomology, conducted and coordinated research and published its own journal „Polskie Pismo Entomologiczne”, whose editor was Dr. Jan KINEL. The first topical section – Section of Applied Entomology – was established in 1935. Till the beginning of World War II the authorities of the Union were located at the Dzieduszyckis’ Museum in Lwów. In 1947 the Polish Entomological Union resumed its activity in Wrocław. In 1949 the first field division of the Union was founded in Poznań. Next divisions were formed in subsequent years in Warsaw and Wrocław. The Union lost its independence in 1952 as a result of being incorporated in the Polish Academy of Sciences.

¹⁸⁶) *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1949*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1949, t. XIX, z. 1-2, s. 98; *Sprawozdanie z zebrań P.Z.E. w r. 1950*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1950 [druk 1951], t. XX, s. 119; *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1951*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1951 [druk 1952], t. XXI, z. 1-4, s. 179; *Sprawozdanie z zebrań P.Z.E. w r. 1952*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1952 [druk 1953], t. XXII, s. 365.

¹⁸⁷) W latach 1949–1950 oddziały zostawiały 10% składek członkowskich, a w 1951 r. – 25%. Por. *Sprawozdania z zebrań P.Z.E. w r. 1951*, „Polskie Pismo Entomologiczne” 1951 [druk 1952], t. XXI, z. 1-4, s. 179.